

SØKER KONTAKT MED
dem som bodde på barnehjem
Sandviken I, senere II, Amalie
Skramsvei 3. Jeg bodde der fra
1937 til mai 1945. Mitt davæ-
rende navn var Ruth Jensen
Bill.mrk. 1696

BILL. MRK: "Barnehjem"

Det begynte med en bill.mrk. annonse i 1996

En kvinne etterlyste tidligere barnehjemsbarn med tanke på et treff.

En NRK-reporter svarte på annonsen av nysgjerrighet, og det ga støtet til de første avsløringene om mishandling, omsorgssvikt og seksuelt misbruk på bergenske barnehjem.

Sju år, to dokumentarer og over 70 egne nyhetssaker senere må Bergen kommune ut med flere titalls millioner i erstatning til tidligere barnehjemsbarn.

Og Familiedepartementet kartlegger nå barnehjemmene i hele landet med tanke på en nasjonal gransking.

Denne rapporten er en dokumentasjon på NRK Hordalands arbeid med barnehjemssakene fra 1996 og frem til i dag. Utviklingen i sakene har vært enorm: Da vi møtte barnehjemsbarna første gang, kjempet de fremdeles for å bli trodd. Nå har Bergen kommune lovet dem erstatninger på inntil 725.000 kroner, Oslo er i ferd med å granske og staten vurderer det.

Derfor foreslår vi NRK Hordalands samlede barnehjemsdekning til SKUP. Mange journalister har vært involvert i arbeidet med nyhetsdekningen, men hele tiden har det vært en klar holdning i redaksjonen om at disse sakene var for viktige til å bli glemt. 2003 ble året da barnehjemsbarna endelig seiret. Og for oss som har arbeidet med disse sakene, følte det også som en personlig seier, og som et bevis på at en langvarig journalistisk satsing kan gi store resultat.

INNHOOLD:

Rapporter:

1. Metoderapport Brennpunkt "Trygg i Fare"..... s. 3
2. Metoderapport Barnehjem i nyhetene..... s. 9
3. Metoderapport Brennpunkt "Et godt hjem" + oppfølging...s. 12

Vedlegg:

4. Vedlegg til Brennpunkt "Trygg i fare"....s 18
5. Vedlegg til Barnehjem i nyhetene.....s. 19
6. Vedlegg til Brennpunkt "Et godt hjem".....s.27

Med papirutgaven av rapporten følger også:

- Flere vedlegg til "Trygg i fare"
- VHS-kassetter med 2 dokumentarer og utvalgte nyhetsaker
- CD med radioinnslag

Brennpunkt: "Trygg i Fare" Sendt 6. mai 1997 på NRK1
Programansvarlig: Egil Torheim og Anne Magnussen
Foto: Andrew Firth /Redigering: Thomas Hellum
NRK Fakta, 5020 Bergen
Tlf. 55 27 52 00

Dokumentaren "Trygg i fare" var den første riksdekkende avsløringen av forholdene på norske barnehjem på 50-60 og 70-tallet. Dokumentaren viste at barnehjemsbarn over hele Norge har vært utsatt for omsorgssvikt og overgrep. Det har gått mer enn 6 år siden programmet ble sendt, men vi har etter beste evne prøvd å rekonstruere metoden vi jobbet etter.

Det hele startet med en bill.mrk-annonse i juni 1996. Gjennom avisen etterlyste en dame andre som hadde bodd på Sandviken Barnehjem med tanke på et treff mellom tidligere barnehjemsbarn. Vigdis Holmaas i NRK Hordaland så at her kunne det skjule seg en interessant historie, og svarte på annonsen. Damen var Ruth Boreen, og hun bad jenter som bodde på barnehjemmet mellom 1937 og 1945 om å melde seg. Vigdis leverte tipset til Egil Torheim som forteller følgende om den første informasjonen vi fikk tilgang på:

"Eg fekk kontakt med dama og hadde ho med i sendinga på telefon frå Sverige. I intervjuet fortalde Ruth Boreen om tøffe tilstandar på barnehjemmet og om styrarinna som IKKJE var snill. Intervjuet vart avslutta med at barnehjemsbarn som høyrde på kunne ringa NRK Hordaland, så skulle vi formidla kontakt til Sverige.

Like etter sending ringde ei dame frå Os - Jorunn Oberhof. Ho fortalde grufulle ting om styrarinna, fru Johnsen, og var bortimot ustøppeleg – dette hadde ho behov for å fortelja nokon. Eg greidde å avbryta henne og spurde om ho kunne tenkja seg å fortelja det same på radio. "Bare kom - kom med en gang om du vil" sa Jorunn. Utan løyve frå overordna drog eg til Os den same kvelden, og kom attende til Minde heilt utmatta, for dette var sterke saker.

Dagen etter hadde ikkje eg høve til å gjera noko med materialet. Eg gav difor Vigdis Holmaas 4 Nagrarullar, og spurde om ho kunne redigera ut ei sak på 4-5 minuttar til sendinga eg skulle ha om ettermiddagen.

Etter ei stund kom Vigdis ut i redaksjonen og stilte følgjande spørsmål til meg: "Er du klar over kva for eit materiale du sit på?" Det var eg på ingen måte. Vigdis føreslo då at ho kunne redigera ut eit langt program (det vart omlag 27 minuttar). Der var sterke ting som vart fortalt og ikkje minst vart der retta angrep på folk som vi måtte rekna med var døde eller veldig gamle. Dåverande redaktør Einar Hålien vart tilkalla for gjennomhøyring, og eg kan enno hugsa korleis både Vigdis, Hålien og eg sat tårevåte i K1 og lytta. Hålien godkjende programmet og det vart sendt same dag. Vi fekk masse reaksjonar på telefonsvararen og personleg vart eg oppringd ofte. Det var både folk som ville takka for programmet og dei som ikkje trudde det kunne vera sant, og nokre som var rasande fordi vi indirekte og direkte retta angrep mot dyktige barnevernsarbeidarar. Eg trur ikkje vi diskuterte noko oppfølgjing dei første dagane, anna enn at vi bestemte oss for å laga radioreportasje frå eit eventuelt treff mellom tidlegare barnehjemsbarn.

Men alt same veka kom brev og telefonar om å senda programmet i reprise, og eg trur det vart sendt om att omlag 3 veker seinare den sommaren.

Eg heldt kontakten med Jorunn Oberhof utetter hausten (d.v.s det var ho som stadig ringde meg for å fortelja kor programmet hadde hjulpet henne). Ho hadde og fått kontakt med nokre av dei andre som var på Sandviken Barnehjem, men dei ville aldri stå fram. Ein eller annan gong den hausten nemnde eg barnehjemssaka for Einar Hålien, og eg føreslo at vi burde gjera eitt eller anna på TV med dette emnet. "Lag eit Brennpunkt" svara

Hålien. Eg utarbeidde eit notat til redaksjonsleiar Terje Dale - vi hadde eit møte og saman skreiv vi eit forslag som vart sendt til Alf R. Jacobsen og godkjent."

Brennpunkt:

Anne Magnussen forteller:

Jeg husker godt da min daværende leder kom til meg og sa: Her er en interessant historie som jeg vil du skal se på! Jeg ble raskt fanget av de sterke historiene, og i januar 1997 gikk Egil Torheim, Terje Dale og jeg i gang med å lage en gruppe for dette prosjektet. Vi hyret inn to reseachere for to måneder. Vigdis Holmaas gjorde endel research og vi etablerte på sett og vis en egen barnehjems-redaksjon.

Deretter gikk vi i gang med å forsøke å få oversikt over alle barnehjemmene i Bergensområdet. Dette var ikke lett, for barnehjemmene hadde skiftet navn og mange var nedlagt. Vi sjekket ut så langt det var mulig hvilke barnehjem som fremdeles var intakte. Videre søkte vi etter personer som hadde bodd på de forskjellige barnehjemmene. Jorunn Oberhof var en viktig kilde i begynnelsen. Hun hadde bodd på Sandviken barnehjem. Barnehjemmet eksisterte ikke lenger, men huset fantes.

Vi fikk kontakt med Allan Nepstad som hadde bodd på Jacob R. Olsens barnehjem i Sandviken. Gjennom Landsforeningen Rettferd for Taperne fikk vi to navn, Jarl Eik (fra Våk/Varna, ved Moss) og Lisbeth Lindberg Strand fra Morgensol Barnehjem i Bergen. Jarl Eik fortalte oss om Eli May Løvly, som hadde skrevet bok om sine barndomsopplevelser på ulike barnehjem, både i Bergen og på Østlandet.

Helge Iden fikk vi fatt i nokså seint i prosessen. Garnes guttehem hadde vært hans hjem i størstedelen av oppveksten. Iden ble viktig for oss fordi han turde fortelle om de seksuelle overgrepene som de store guttene gjorde mot de mindre.

Vi var også i kontakt med en rekke andre barnehjemsbarn, men vi endte opp med disse, delvis fordi de fortalte om ulike aspekter ved mishandlingen, men også fordi de kom fra barnehjem på forskjellige steder i Norge. Vi så at volden, de seksuelle overgrepene og mishandlingen var et mønster som gikk igjen på mange barnehjem.

Etter hvert spurte vi oss selv om dette egentlig var et avsluttet kapittel. Vi tok kontakt med Landsforeningen for barnehjemsbarn, og fikk intervju Nils Arne Berger som da var i begynnelsen av tjuetårene. Han kunne fortelle at også han hadde opplevd seksuelle overgrep under sine barnehjemsopphold.

Research, kilder, og kildekritikk.

Vi sjekket historiene mot andre barnehjemsbarn. De bekreftet alt vi hadde fått inn, men mange ville ikke stå fram. De poengterte skammen rundt det å være barnehjemsbarn. Mange hadde ikke fortalt til sine ektefeller og barn at de hadde vokst opp på barnehjem. I starten av vårt arbeid var det viktig å skaffe en oversikt over lovverket som gjaldt i de forskjellige periodene. Vi skaffet oss bøker om barnevernets historie. For å bekrefte historiene gjorde vi et stort arbeid. Vi hadde kontakt med mange som ikke fikk plass i programmet. Vi snakket med tidligere ordfører i Bergen, Eilert Eilertsen, som var den siste tilsynslegen på Jacob R. Olsens barnehjem. Presten Knut Hernes og hans kone Ruth var viktige informanter om hvordan man tenkte den gangen da menigheter og kristne organisasjoner samlet inn penger og drev barnehjemmene. Fru Hernes fortalte om sine opplevelser med Sandviken barnehjem. Hun hadde klassevenninner fra dette hjemmet, og kunne fortelle om hvordan hun seinere ble med i menigheten som støttet hjemmet organisatorisk og økonomisk. Dette var viktig bakgrunnsinformasjon for oss.

I programmet har vi med Henning Karlstad som var lærer på Våk (Varna). Han kunne bekrefte voldelige overgrep fra personalet mot guttene. Vi gjorde intervju med tidligere barnevernssekretær Martha Johnsen. Hun hadde samlet svært mange utklipp av avisartikler. Disse bekreftet også det vi hadde funnet på andre måter. Hun fortalte at hun hadde selv sett overgrep fra store barn mot mindre barn helt i begynnelsen av sin karriere. Vi sjekket også ut en del av overgriperne. Mange av overgriperne er døde, men vi fikk ut dommer som bekreftet noe av det barnehjemsbarna fortalte.

Som referanse brukte vi eldre og nyere avisutklipp.

Vi gjorde også et stort arbeid med å få ut arkivmaterieell som kunne fortelle om barnehjemmene. Vi kontaktet Bergen Byarkiv og Fylkesarkivet. Vi gjorde intervjuer med lederen for Fylkesarkivet, og vi snakket flere ganger med ansvarlige i Byarkivet. Det finnes svært lite dokumentasjon fra barnehjemmene. Det er tragisk å se at barnehjemsbarna nektes erstatning fordi de ikke har god nok dokumentasjon, når vi vet at styrere og andre ansvarlige har brent arkiver og dokumenter.

Sterke historier

Anne Magnussen:

"Det var smertefullt å snakke med de tidligere barnehjemsbarna og høre den ene groteske barndomshistorien etter den andre. Under opptakene med Eli Løvli var det var ikke mulig å holde gråten tilbake. Det er noe en svært sjelden opplever, faktisk har det bare hendt meg denne ene gangen. Og heldigvis, det var ikke mulig å høre min gråt på opptakene."

Egil Torheim:

"Eg hugsar og godt at sjølve intervjusituasjonane tok på. Du var gjerne heilt tom innvendig -fekk lite sova og lurde vel i periodar på kvifor du hadde kasta deg utpå eit slikt uryddig og involverande område."

Regi, form og vinkling

Vi jobbet mye med å finne en form som kunne fortelle at dette var overgrep som var gjort i Guds navn. Samtidig hadde vi så sterke historier som skulle formidles, og som vi ville bruke mest mulig av programtiden på. Vi valgte derfor å bruke salmetonen "Ingen er så trygg i fare som Guds lille barneskare". Denne melodien skaper den rette kristne konteksten. Komponisten Anne-Regina Kayser ble hentet inn og laget nydelig og enkel tonesetting basert på variasjoner over denne salmen.

Vi så at vi hadde så sterke historier at det gjaldt å finne et enkelt og sobert filmspråk, med ærlige ansikter som fortalte sin historie, rett i ruten.

Anonymisering

Alle intervjuobjektene (unntatt ett) hadde få problemer med å stå fram med ansiktet i ruten. Lisbeth Lindberg Strand ville først være anonym. Vi kunne få filme henne bakfra, i silhuett mot et lyst vindu. Vi tok oss god tid, startet opptakene slik hun ønsket det, men snakket om at anonymisering kan virke mot sin hensikt, at som oftest er man i ettertid glad for at en står fram osv. Etter en pause og en kaffekopp, gikk hun med på at vi skulle filme henne forfra, i fint lys og ok bilde, men at hun skulle få lov til å bestemme om vi skulle sladde ansiktet hennes under redigering. Kort tid etter opptaket ringte hun og sa at vi kunne bruke intervjuet usladdet!

Etter sending fikk hun mange positive reaksjoner på at hun hadde stått fram på den måten hun gjorde.

Oppfølging av de medvirkende.

Under redigeringen ble min redaksjonsjef Berit Steen og jeg enige om at alle de medvirkende "barnehjemsbarna" skulle se og godkjenne det ferdige programmet før sending. Vi redigerte programmet helt ferdig, og inviterte alle til visning i Bergen. De to fra Østlandet spanderte NRK reise og hotell på. Først var det visning hvor Torheim, Steen og jeg var med for å fange opp reaksjoner. Det ble en del tårer under visningen. De medvirkende fortalte etterpå at det ble så sterkt fordi de andre fortalte like historier som det de selv hadde opplevd. Alle "barnehjemsbarna" var svært fornøyd med dokumentaren, ikke en setning skulle klippes bort!

Etterpå hadde vi servering og samtaler om programmet i NRK-kantinen. Deretter inviterte jeg dem hjem til meg med god mat og samtale. Seint på kvelden tok fotografen og jeg med en av de medvirkende på byen. Jeg er sikker på at denne oppfølgingen var viktig, jeg tenkte at det var som en gammeldags begravelse. Vi var sammen og fikk prate oss tomme. Både før og etter sending tok jeg kontakt med de medvirkende. Reaksjonene de møtte var positive, sa de.

Presseomtale

Bergens Tidende fikk se programmet dagen i forveien.

Sendedagen, tirsdag 6 mai 1997, hadde de øverst på førstesiden en artikkel med overskrift;

STERK NRK-RAPPORT OM BARNEHJEM: DE STJAL BARNDOMMEN VÅR.

På side 5 hadde BT to artikler: **KLARTE SEG MOT ALLE ODDS**, og **FREMDELES MANGE BARNEHJEMSBARN.**

Neste dag hadde BT hele "sett og hørt" spalten viet til vår dokumentar: **BARNEHJEM I BRENNPUNKT.** (Se vedlagte kopier)

Publikumstelefon og oppfølgingsprogram

Vi hadde arrangert innringingstelefon for dem av seerene som ønsket noen å snakke med. Det var to muligheter, det ble opplyst etter sendingen at seerne kunne ringe til oppgitt telefonnummer. Her satt mange fra Foreningen for barnevernsbarn og var klar til å snakke med publikum. De tok også imot telefoner i dagene som fulgte. Samme kveld som programmet gikk på luften, hadde P2 saken oppe i "Sånn er livet". Her kunne lytterne ringe inn. Det var mange som henvendte seg på begge telefonene. Vi tipset også andre distriktskontor om mulige oppfølgingsaker.

Noen negative reaksjoner

Vi regnet med at det ville komme noen negative reaksjoner på programmet, og det gjorde det. Vi var særlig oppmerksomme på en person som tidligere har forsvart Våk / Varna skolehjem. Denne personen har tidligere nærmest idyllisert sin oppvekst på hjemmet, selv om våre kilder forteller at vedkommende hadde en svært vanskelig oppvekst der. Vedkommende kom ikke med motforestillinger, men vi fikk kritiske brev fra andre som tok sitt barnehjem sterkt i forsvar. Engasjementet var stort. (Se vedlegg.) Reaksjonene kan leses på to måter: Vedkommende kan ha hatt det topp på barnehjemmet, eller vedkommende har klart å fortrenge de vonde episodene.

Oppfølging av enkeltmennesker:

Egil Torheim: "Etter programmet var sendt drog eg tilbake til lokalkontoret i Odda og jobba lite med stoffområdet seinare".

Anne Magnussen: "Under opptakene og redigeringen av dette materialet hadde jeg en sterk følelse av at dette programmet måtte føre til en gransking av alle barnehjem i hele Norge. Jeg foreslo for mine kolleger i Vestlandsrevyen og Dagsrevyen at vi måtte lage nye oppfølgingsaker. Ni måneder etter at programmet ble sendt, tok Rannveig Norén kontakt med meg og sa følgende: "Jeg så programmet da det ble sendt, og har i alle disse månedene etterpå hatt en vag og ubehagelig følelse at dette har noe med meg å gjøre. Jeg husket ikke at jeg hadde bodd på barnehjemmet Morgensol, min barndom var helt fortrent. Nå har jeg innsett at både jeg og brødrene mine bodde der i hele oppveksten, og nå vil jeg gjerne komme i kontakt med den damen som var med i programmet og som også vokste opp der". Jeg koblet henne med Lisbeth Lindberg Strand og disse to startet et rekonstrueringsarbeid av deres felles virkelighet og historie på Morgensol.

Hele tiden etter opptakene har Lisbeth Lindberg Strand og jeg hatt god og jevnlig kontakt. Hun har holdt meg orientert om utviklingen av saken sin og ikke minst livet sitt. Hun har vært flink til å tipse meg i forkant av viktige hendelser. På den måten kunne jeg føre nyhetsredaksjonen vår med tips.

Det har vært svært interessant å følge utviklingen til Lisbeth Lindberg Strand. Da vi filmet henne, var hun sterkt plaget av angst, og gikk svært sjelden utenfor huset sitt. Etter hvert har hun vent seg til journalister og kameraer. Hun har saksøkt Bergen kommune, og selv om saken var foreldet har hun fått en større sum i forlik. Hun har stått på for å få Bergen kommune til å gjennomføre en gransking av barnehjemmene. Hun har også jobbet for at det skulle bli statlig gransking. Etter hvert har hun nærmest blitt barnehjemsbarnas ansikt

utad. Nå er det hun som tar kontakt med presse og media for å få oppmerksomhet rundt de sakene hun mener er viktig.

Under Bergen Internasjonale Filmfestival BIFF høsten 2003 sto hun og jeg sammen på podiet og viste dokumentaren "Trygg i fare". Vi fortalte om arbeidet med dokumentaren, om utviklingen etterpå, om granskingen, og om at Staten nå tar fatt i problemstillingen. Litt av en vekst for en som var så full av angst at hun knapt gikk utenfor huset!

Allan Nepstad og jeg har også hatt noe kontakt. Han hadde tidligere hatt en drøm om å bli forfatter, og jeg koblet ham med magasinet "Vi over 60". Her fikk han skrive en artikkel, mot god betaling. Jeg tenkte at jeg kunne bruke mine kontakter, så kunne han få prøve ut drømmen sin.

Advokater og granskere tok kontakt

Barnehjemsbarna har hatt vanskelige liv, og flere har vært i konflikt med loven i ettertid. Advokater har ringt meg for å forhøre seg om barnehjemsvirkeligheten. I begynnelsen var det vanskelig for folk med en normal oppvekst å forstå hvor store og gjennomgripende overgrep disse barna har vært utsatt for. Advokatene brukte meg som en slags realitetsjustering, tror jeg.

Høsten 2001 satte Bergen kommune ned et granskningsutvalg som skulle se på overgrep og omsorgssvikt i bergenske barnehjem. Granskningsutvalget bad om å få tilsendt en VHS-kopi av dokumentaren "Trygg i fare". Byrådsleder Anne-Grethe Strøm-Erichsen bad også om å få tilsendt en kopi. Som programskapere av slike dokumentarer gir det en dyp tilfredsstillelse at dokumentaren kan ha betydning, også etter første sending.

Personlig engasjement som journalistisk metode, - utfordringer til utdanning og ledelse av redaksjonene

En slik dokumentar er ikke mulig å lage uten et sterkt personlig engasjement. De medvirkende er så sårbare, og så vare for avvisning, at vi journalister og filmskapere må føle oss inn i deres situasjon, og justere oss etter dem. Vi må være støttende og sterkt tilstede. Vi må ivareta dem, og vi må vite hva vi utsetter dem for. Dette er mennesker som gjerne for aller første gang forteller om skammelige overgrep. Dette er hendelser som de knapt nok har fortalt til sin ektefelle, nå skal det på den mest effektive måten spres til hele Norge.

Ulempene for journalistene er at en involverer seg så sterkt at en ikke får "fri" når arbeidsdagen er over. En bærer med seg disse skrekkelige historiene og følelsene knyttet til dem, hjem til sin egen familie, og de blander seg inn i hele journalistens liv. Selv nettene blir okkupert, sitat Torheim: "Du var gjerne heilt tom innvendig - fekk lite sova og lurde vel i periodar på kvifor du hadde kasta deg utpå eit slikt uryddig og involverande område."

Utfordringene for ledere for journalister og filmskapere som er i slike prosesser er store. På den ene siden er det tidspress og den daglige drift skal gå sin gang, på den andre siden har du journalisten som er i en helt spesiell situasjon med spesielle behov som vedkommende kanskje ikke klart kan uttrykke mens det pågår som verst.

Anne Magnussen oppsummerer det slik:

Jeg har arbeidet med mange sterke dokumentarer, bl. a de SKUP-diplombelønnede dokumentarene "Tilgivelsens pris 1 og 2". Likevel vil jeg si at det å jobbe med å avsløre og forfølge volden og overgrepene i barnehjemmene har vært en så gjennomgripende del av livet mitt de siste årene, at det står for meg som det viktigste jeg har vært med på innenfor hele mitt journalistiske arbeid. Jeg vet at for meg og kollegene mine i NRK er dette saker vi aldri blir ferdige med og aldri kan legge helt bort. Jeg tror at avsløringen om overgrepene og forholdene på de norske barnehjemmene bare så vidt har kommet i gang, det vil komme mange nye og forferdelige saker fram i lyset etter hvert som granskingene rundt i landet

skriker fram. Men da er det godt å vite at jeg tilhørte redaksjonen som fikk snøballen til å rulle.

Bergen 10/12 2003

Egil Torheim

Anne Magnussen

Barnehjem i nyhetene: 2001-2003

Metoderapport for nyhetsarbeid med barnehjemssaker

Journalister: Hele NRK Hordalands distriktsredaksjon

Sendt: NRK Hordalands nyhetssendinger på radio og tv (Siste Nytt/Vestlandsrevyen) en del av sakene er også sendt i Dagsnytt, Her og Nå, Norge i Dag eller Dagsrevyen.

2001:

Høsten 2001 ble Norges første granskingsutvalg for barnehjemsinstitusjoner nedsatt.

Det skjedde etter at NRK Hordaland hadde satt søkelys på de bergenske barnehjemmene i en serie med nyhetssaker i tv og radio.

Bakgrunnen for denne satsingen var kontakten NRK Hordaland hadde med Lisbeth Lindberg Strand, som sto frem i Brennpunkt-programmet "Trygg i fare" i 1997. Lisbeth og en annen kvinne fra Morgensol søkte erstatning for overgrepene de ble utsatt for på barnehjemmet, men Bergen kommune hevdet at sakene var foreldet. Lisbeth Lindberg Strand ga ikke opp, og stevnet kommunen for brudd på menneskerettighetene

På dette tidspunktet bestemte nyhetsredaksjonen seg for å gå dypere inn i barnehjemssakene igjen, og reporter Dyveke Buanes begynte å grave. Hun tok kontakt med Lisbeth Lindberg Strand og andre som hadde vokst opp på Morgensol, og fikk raskt kontakt også med barnehjemsbarn fra andre hjem. De kunne fortelle at de hadde opplevd det samme som kvinnene fra Morgensol: Seksuelle overgrep, omsorgssvikt og psykisk og fysisk mishandling.

Historiene til de tidligere barnehjemsbarna kan virke utrolige for mange. Hvordan kunne en styrer voldta små barn i tjuve år uten at noen grep inn? For å finne ut av dette søkte Dyveke Buanes til skriftlige kilder: Eldre brev og tilsynsrapporter fra Sosialdepartementet, fylket og kommunene, gamle avisutklipp og dokumenter fra Barnevernets arkiver.

De skriftlige kildene støttet det de muntlige kildene fortalte. I brev fra Sosialdepartementet til Fylkesmannen sto det rett ut at styreren ved barnehjemmet Morgensol ikke var godkjent og hans arbeid ved hjemmet dermed var i strid med forskriftene. Av andre dokumenter fremgår det at mannen ble anmeldt for utuktig omgang med barnehjemsbarn i 1970, men at han likevel fikk fortsette å ha omsorg for barn. Brevveksling mellom Sosialsjefen og bestyreren ved Morgensol dokumenterer at barnehjemmet hadde store problemer med å få nok personell til hjemmet, og at det førte til at barna i praksis var uten tilsyn om nettene. Det støtter forklaringene til kvinner som sier at de om natten ble misbrukt seksuelt av eldre gutter, og at det ikke var noen voksne der som kunne hindre det.

Aviser fra 70-tallet dokumenterte at offentligheten alt da var kjent med at guttene ved Bergens Guttehjem Garnes ble mishandlet og vanskjøttet.

Mye av det skriftlige materialet fikk vi fra tidligere barnehjemsbarn. Flere hadde gjort et stort arbeid med å hente ut egne mapper i arkivene og samle informasjon om barnehjemmene.

De første sakene om dette ble sendt på tv og radio 24. august 2001:

Head: "Alle bergenske barnehjem må granskes". Viktige kilder i disse sakene var tidligere beboere ved Bergens Guttehjem Garnes, som kunne fortelle om en oppvekst preget av brutalitet, seksuelle overgrep og omsorgssvikt.

De neste dagene tok mange tidligere barnehjemsbarn kontakt med NRK Hordaland, og det resulterte i saker om forholdene ved flere barnehjem og problemene disse barna har fått i etterkant. En virkning av disse sakene var at barnehjemsbarn som ikke hadde sett hverandre på 40 år fikk kontakt med hverandre, og noen av dem dannet grupper som ønsket å gå til felles sak mot Bergen kommune.

Etter hvert som saken vokste ble flere journalister koblet inn, og sakene ble til som et lagarbeid med publisering både på tv, radio og internett. Vi hadde også saker på at opposisjonen ikke var kjent med at andre enn Morgensolbarn var utsatt for overgrep og at stortingspolitikere krevde full gransking.

Bergenspolitikere følte seg presset, og 4. september ba byrådet fylkesmannen sette ned et eget granskingsutvalg.

Utvalget begynte sitt arbeid 31. oktober 2001, og mandatet var å granske 11 barnehjem i Bergen fra 1954-1980.

Nyhets saker fra 2001- 2003

Mens granskingen pågikk kjempet tidligere barnehjemsbarn for å få erstatninger. NRK Hordaland fulgte Morgensol-kvinnenes kamp for å få Bergen kommune dømt for brudd på den internasjonale menneskerettighetskonvensjonen. 3. juli 2002 kunne NRK Hordaland melde at Lisbeth Lindberg Strand og Ranveig Norén Risberg inngikk forlik med Bergen kommune, og fikk 725.000 kroner hver.

Menn oppvokst ved Bergen Guttehjem Garnes stevnet kommunen, men la etter hvert søksmålet på is til granskingen var ferdig.

I januar 2003 begynte NRK Hordaland arbeidet med en ny Brennpunkt-dokumentar. "Et godt Hjem" ble sendt 1. april 2003, og i kjølvannet av den fulgte en ny serie nyhets saker. 26. juni la Granskingsutvalget frem sin rapport. Utvalget rettet sterk kritikk mot tilsynsmyndighetene, og slo fast at barn ved bergenske barnehjem hadde blitt utsatt for overgrep i den undersøkte perioden på nesten 30 år.

Bergen kommune har nå lovet de tidligere barnehjemsbarna erstatninger på inntil 725.000 kroner. Men nyhetsarbeidet med disse sakene pågår fremdeles, og NRK Hordalands distriktsredaksjon har fremdeles mange historier som ikke er fortalt, og som vi kommer til å lage nye saker på i 2004 – og fremover.

På vegne av DK-redaksjonen, NRK Hordaland

Ingrid Langeland Jensen

Vedlagt: En samlet oversikt over alle nyhetssakene på tv og radio fra 1996-2003
CD og VHS med utvalgte innslag

METODERAPPORT

Brennpunkt: "Et godt hjem"

Sendt 1. april 2003 på NRK1

Programansvarlig: Ingrid Langeland Jensen

Fotograf/redigerer: Anette Berentsen

NRK Fakta, 5020 Bergen

Tlf. 55 27 52 00

Barnehjemsbarn er blitt utsatt for omsorgssvikt og overgrep på norske barnehjem.

Stat og kommune sviktet tilsynsoppgavene sine på 50-60 og 70-tallet, men har aldri gitt tidligere barnehjemsbarn er offentlig unnskyldning.

Idé:

Min interesse for denne saken ble vekket sommeren 2002. Da fikk nyhetsredaksjonen i NRK Hordaland en epost fra Jan Erik Taule, en 51 år gammel sjømann som hadde vokst opp på Bergens Guttehjem. Eposten inneholdt et dikt og en ca. tretti sider lang fortelling om en barndom preget av seksuelt misbruk, fysisk mishandling og grov omsorgssvikt.

Det som skilte denne historien fra dem jeg hadde hørt tidligere, var at Taule også skildret hvordan han og andre barn ble opplært til selv å mishandle og misbruke dem som var yngre. Det var sterk lesning.

Jan Erik Taule henvendte seg til oss fordi han ønsket en beklagelse og en erstatning fra det offentlige. Han beskrev hvordan han hadde stengt fortiden ute i mange år, men at det ble umulig etter hvert som han ble eldre og så sine egne barn vokse opp.

Brennpunkt

Redaksjonssjef Vigdis Holmaas så straks potensialet til et Brennpunkt-program, og spurte om jeg, som da var vaksjef i nyhetsredaksjonen, kunne tenke meg å jobbe videre med saken.

På dette tidspunktet hadde granskingen av 11 bergenske barnehjem pågått i nær ett år. Granskingen var utløst av en rekke saker i tv og radio i NRK Hordaland, der vi hadde vist at barn på barnehjem hadde blitt utsatt for overgrep. Men foreløpig hadde svært få av de tidligere barnehjemsbarna fått noen erstatning, og verken Bergen kommune eller statlige representanter hadde gitt ofrene noen form for beklagelse.

Derfor ønsket jeg, med sterke støtte fra Distriktsredaksjonen og Program Riks i NRK Hordaland, å lage et nytt Brennpunkt. Målet med programmet var at tidligere barnehjemsbarn over hele landet endelig skulle bli trodd og få en oppreisning og en unnskyldning for en tapt barne- og ungdomstid.

Den høsten hadde jeg et par møter med Jan Erik Taule og familien hans, og jeg fikk ca. tre dager på å researche saken for Brennpunkt. Jeg gjorde noen søk i aviser og i NRKs eget nyhetsarkiv, og fant ut at det over hele landet fantes barnehjemsbarn som gikk til erstatningssøkmål eller søkte Billighetserstatning for omsorgssvikt og overgrep – men at de sjelden vant frem.

Etter litt korrespondanse fikk jeg ja til å lage programmet fra Brennpunkt-redaktør Per Anders Johansen, og jeg satte i gang på full tid fra nyttår.

Problemstilling :

Innledningsvis stilte jeg meg disse spørsmålene:

1. Hvor mange norske barnehjemsbarn ble utsatt for overgrep og omsorgssvikt på 50-60-og 70-tallet?
2. Hvordan kunne dette skje uten at noen reagerte?
3. Hvem var den gang / er i dag ansvarlig?
4. Hvor mange har søkt og hvor mange har fått en erstatning?

Jeg begynte med å gjøre brede søk i NRKs eget arkiv over nyhetssaker i tv og radio. Jeg fant da mange saker om tidligere barnehjemsbarn som søkte erstatning for en ødelagt barndom, enten gjennom rettssystemet eller Stortingets billighetserstatning. Det stadfestet at det var mange slike saker – og at det ikke bare var i Bergen barnehjemsbarn hadde blitt sviktet av det offentlige.

Dette var viktig informasjon: For i Bergen var det allerede så mange som hadde stått frem at kommunen hadde iverksatt en gransking. Det ble derfor viktig å vise at barn har blitt utsatt for overgrep på barnehjem over hele landet.

Siden tiden var knapp, måtte jeg jobbe raskt med å finne frem til tidligere barnehjemsbarn i flere deler av landet. Parallelt med dette, måtte jeg få svar på de innledende spørsmålene mine og hente inn tall og fakta. Til dette arbeidet fikk jeg hjelp av kollega Kjersti Knudssøn.

Tall og fakta

Jeg skjønnte raskt at det ville bli vanskelig, for ikke å si umulig, å finne svar på hvor mange mennesker som bodde på barnehjem i denne perioden. Kjersti Knudssøn begynte å ringe rundt til fylkene for å få en oversikt over tallet på barnehjem og plasser, men så fant hun ut at tallene var å finne i en Odelstingsproposisjon som ble laget før fylkene tok over i 1980. Det samme dokumentet ga oss også en del informasjon om tilstanden til barnehjemmene. Det sto svart på hvitt at de var i økonomisk krise og hadde vært det i lengre tid. Tallene på barnehjem og barnehjems plasser sto også i Gerd Hagens bok om barnevernets historie, og den ga meg dessuten en nyttig historisk innføring.

Jeg visste nå at det var 4400 barnehjems plasser i 1952, at tallet holdt seg høyt på 60-tallet, men at bare en tredel av barnehjems plassene sto igjen i 1976. Mange barn var på barnehjemmene i noen måneder, andre i 15 år, så det var umulig å beregne nøyaktig hvor mange som var inno m veggene. Jeg besluttet å bruke de tallene jeg hadde og ikke spekulere i om det var 10.000, 30.000 eller kanskje 100.000 barn som var på barnehjem i perioden.

Enda vanskeligere ville det være å komme frem til hvor mange som har opplevd overgrep eller omsorgssvikt på barnehjem. Mange har jo ikke en gang fortalt det til den aller nærmeste familien. Mitt spørsmål nr. 4 var lettere å besvare: Hvor mange hadde søkt erstatning?

Møysommelig arbeid

Det er Sivilavdelingen i Justisdepartementet som oppbevarer protokollene fra møtene i Billighetserstatningsutvalget. Men Justisdepartementet hadde kun statistikk over hvor mange som fikk erstatninger totalt, og det fantes ingen kategoriserte tall. For å få tall på hvor mange som hadde fått erstatning for overgrep på barnehjem søkte jeg om å få tilgang til protokollene for å få laget en slik statistikk selv. Søknaden ble innvilget på vilkår av at jeg undertegnet en erklæring om at om informasjonen jeg fant bare skulle brukes til å lage en statistikk. Dermed lovet jeg også ikke skulle ta kontakt med noen av dem jeg fikk lese søknadspapirene til.

Protokollene fra Billighetserstatningsutvalgets møter blir oppbevart i Justisdepartementets kjeller, og sammen med fotograf Anette Berentsen og researcher Ståle Hansen gikk jeg gjennom hvert møte i tiårsperioden fra 1993 til 2002. Vi måtte begrense arbeidet til en tiårsperiode fordi mengden protokoller var enorm. Søknadene var ikke sortert etter tema, men på møtedato, og en måtte lese litt av hver eneste erstatningssøknad for å finne ut hva som var bakgrunnen for søknaden.

Gjennomgangen viste at 68 mennesker har søkt Billighetserstatning for omsorgssvikt og overgrep på en barnevernsinstitusjon i perioden 1993-2002. 26 av dem hadde fått avslag. Mange av erstatningssummene var lave: F.eks 30 000 kroner til en mann som var utsatt for langvarig seksuelt misbruk.

Den innledende arkivresearchen hadde vist at mange har forsøkt å gå til erstatningssak mot kommunen, men mange saker var avvist pga foreldelse, mens andre hadde inngått forlik. Jeg klarte ikke å finne tall på dette.

I søken etter svar på spørsmål 2 – hvordan kunne overgrep skje uten at noen grep inn? – gikk jeg til forfatteren Gerd Hagen. Hun er nå pensjonist, men har jobbet med barnevern hele livet, fra hun førte tilsyn på 50- og 60-tallet til hun ble førsteamanuensis ved barnevernsutdanningen ved Høgskolen i Oslo og slått til ridder av St. Olavs orden for sin innsats for norsk barnevern.

Hun bekreftet det mange av mine kilder hadde sagt: At det var svært varierende hvordan tilsynet fungerte. Det samme fikk jeg vite fra tidligere ansatte ved barnehjem. Senere skulle jeg finne ut at Bergens Guttehjem faktisk var helt uten tilsyn i perioden fra 1958 til 1971.

Jakten på tidligere barnehjemsbarn:

Det var en tidligere beboer ved Bergens Guttehjem som var utgangspunktet for at jeg begynte med programmet, og jeg hadde kontakt med Jan Erik Taule i et halvt år før jeg gjorde opptakene med ham. Jeg hadde også kontakt med andre tidligere barnehjemsbarn i Bergen, både fra guttehjemmet og andre hjem. Jeg valgte likevel å kun bruke ett eksempel fra Bergen, først og fremst for å gi plass til eksempler fra andre deler av landet.

På nrks arkivsystem SIFT fant jeg NRK Finnmarks radioinnslag om Korsfjorden Barnehjem. Flere tidligere beboere hadde stått frem i Frikirkens medlemsblad og i lokale medier. Jeg kontaktet først journalisten som hadde laget sakene, deretter Frikirken og så Yngve Brox Guldbjørnsen selv.

Jeg hadde flere samtaler med ham på telefon før han sa ja til å stille opp, og vi ble enige om at jeg skulle få bli med ham tilbake til barnehjemmet i Korsfjorden i Alta.

Jeg ville gjerne også ha med et tidligere barnehjemsbarn fra Oslo-området, siden Oslo er en stor by og på dette tidspunktet ikke hadde tatt tak i denne saken slik Bergen kommune har gjort. Dette skulle vise seg å bli en tidkrevende prosess. Jeg visste at mange barnehjemsbarn er blitt institusjonsbarn for resten av livet, har fått rusproblemer etc. Så jeg begynte å lete via gateprest, Frelsesarmeen, Kirkens Bymisjon etc. Men disse sosialarbeiderne vet lite om bakgrunnen til dem de hjelper. Men via Kirkens Bymisjon fikk jeg navnet på en jente som hadde bodd på barnehjem. Hun viste seg å være så ung at hun hadde bodd på hjemmet på et tidspunkt der forholdene hadde endret seg betraktelig. Men jeg ga henne nummeret mitt og ba henne gi det videre til venner med samme bakgrunn.

Jeg snakket også med et titalls forskere som hadde mye interessant informasjon, men få hadde hatt direkte kontakt med barnehjemsbarn. Jeg snakket med advokater, med Krigsbarnforbundet og forbundet Lebensborn.

Også i de miljøene ble nummeret mitt spredd, og jeg snakket med flere. Men mange av dem hadde bodd på barnehjem en kort periode rett etter krigen og husket lite. Jeg snakket også med tidligere beboere på barnehjem og skolehjem som den dag i dag var så skamfulle at de ikke ønsket å stå frem.

Etter uker med telefonering ringte plutselig Tone Skipperud. Hun hadde fått nummeret gjennom en venninne. Hun hadde bodd på et av Oslo kommunes barnehjem, hun var en av de mange "pakkebarna" som ble sendt fra hjem til hjem, og hun hadde fått rusproblemer – som så mange andre barnehjemsbarn jeg hadde hørt om.

Sjekking av enkelthistoriene:

1) Jan Erik Taules historie om gutter som misbrukte og plaget andre gutter på Bergens Guttehjem:

Skriftlige kilder:

Jan Eriks egen skriftlige fremstilling av det som hadde skjedd på Garnes kunne sjekkes opp mot hans egen forklaring til Granskingskommisjonen, legejournaler og psykologjournaler han ga meg tilgang til, årsberetninger fra Garnes, notater fra Anne Magnussens intervju med en annen garnesgutt i forbindelse med det forrige Brennpunktprogrammet, eldre og nyere avisutklipp.

Flere av de tidligere guttehjemsguttene hadde fått tak i verdifullt arkivmateriale fra barnehjemmet, blant annet original film og deres egne mapper i barnevernet. Jan Erik Taule hadde blant annet kopi av vedtaket om plassering på barnehjem
Jeg leste også gjennom utskrift fra intervju med tidligere barnevernssekretær Martha Johnsen, gjort for det forrige brennpunktprogrammet om barnehjem. (Magnussen + Torheim 1997)

Muntlige kilder:

Rundt ti andre tidligere beboere ved Guttehjemmet i gruppen Garneskameratene + tre andre som går til rettssak. Advokat Per Magne Kristiansen, Granskingsutvalget.

2) Tone Skipperuds historie om at hun ble sendt som en pakke mellom åtte ulike hjem, ble slått og ble bundet fast i sengen om natten:

Skriftlige:

Jeg søkte barnevernskontoret i den Oslo-bydelen hun bor i NÅ om innsyn i dokumentene hennes. Barnevernet tok igjen kontakt med Byarkivet som hadde mappen og sendte den til barnevernet som sendte den videre til meg. Det tok ca en måned fra jeg søkte til jeg fikk mappen. Den var omfattende, og ingen navn var strøket til tross for at jeg skrev i min søknad at de godt kunne stryke personopplysninger om andre enn T.S.

Muntlige:

Broren kunne bekrefte hele historien hennes og tilføye noe. Ansatte på det nåværende Tangen behandlingshjem som kunne bekrefte noen fakta, som tallet på barn der den gangen.

3) Yngve Brox Guldbjørnsens historie om tortur og overgrep fra en ansatt:

Skriftlige:

Det er selvsagt sjelden en skriftlig kilde kan dokumentere at et barn er utsatt for overgrep. Men de skriftlige kildene kan i alle fall gi et grunnlag for å vurdere om det er sannsynlig at overgrep kunne skje uten at noen grep inn. I dette tilfellet hadde jeg brev fra Fylkesmannen i Finnmark og Alta kommune der begge innrømmer at de sviktet tilsynsansvaret. Jeg fikk også tak i gamle brev mellom tilsynsorganet og Frikirkens Finnmarksmisjon, der temaet er de vanskelige forholdene ved hjemmet. Den ansatte som beskyldes for overgrepene er tema i et brev sendt fra en annen ansatt ved barnehjemmet til Frikirken. I dette brevet blir det mer enn anstydnet at den ansatte slår barna.

Muntlige:

I Alta møtte jeg en annen tidligere barnehjemsgutt som bekreftet historien, jeg snakket med redaktøren i menighetsavisen Budbæreren som også hadde sjekket Yngves historie opp mot 15-16 andre barnehjemsbarn og Frikirkens synodeformann som trodde på de fem som til slutt sto bak anmeldelsen.

Motparten:

I denne saken var det en klar MOTPART, det var én person som var anklaget for overgrep på barnehjemmet. Jeg forsøkte tidlig å komme i kontakt med ham, og ringte ham regelmessig til jeg endelig fikk svar 29. januar. Han var kort og henviste til sin advokat i Bodø. Jeg ringte advokaten dagen etter, og fikk vite at den tidligere ansatte hadde en helt annen versjon. Jeg var flere ganger i kontakt med advokaten, som gjerne ville at klienten skulle snakke med meg. Men han ringte ikke før jeg hadde gitt advokaten klar beskjed om at fristen gikk ut. Jeg hadde en timelang samtale med ham den 3. mars og han sendte meg også sin forklaring til utvalget for Billighetserstatninger, der han avviste anklagene. Det tok jeg med i kommentaren.

NRKs jurist så nøye gjennom programmet før det ble sendt, fordi den tidligere barnehjemsansatte truet med søksmål. Etter råd fra NRK-advokaten gjorde jeg noen mindre endringer i kommentaren – jeg la rett og slett inn ord som "han forteller" for å tydeliggjøre at det var intervjuobjektet og ikke NRK som hevder at barnehjemsbarna ble slått halvt i hjel.

Mer om metodebruk:

Som beskrevet ovenfor har jeg flere benyttet ulike journalistiske metoder i dette arbeidet. Jeg har jaktet i arkiver og selv systematisert opplysningene jeg fant der. Jeg har gjennomgått det jeg fant av tilgjengelige skriftlige kilder, det være seg protokoller, dommer, avisutklipp, lovverk, bøker om barnevern, legejournaler, årsberetninger og personlige beretninger.

Men jeg har også hatt nær kontakt med mange tidligere barnehjemsbarn og tidligere ansatte innen barnevernet. Denne kontakten har lagt grunnlaget for det jeg vil hevde har vært den viktigste metoden i dette arbeidet: Å få tillit fra mennesker som har opplevd at alle rundt dem har sviktet. Det innebærer at jeg har hatt mange lange samtaler med tidligere barnehjemsbarn, både på telefon og ved møter. Historiene deres er svært personlige, og i flere tilfeller møtte jeg både ektefeller, søsken og barn til kildene mine. Det var avgjørende for dem at de følte de kunne stole på meg. Jan Erik hadde f.eks. tiet om oppveksten sin hele livet, og ikke en gang nære familiemedlemmer kjente til det han hadde gjennomlevd. Før dokumentaren ble vist måtte han blant annet fortelle døtrene sine om misbruket blant Garnes-guttene, og dette var noe av det vi diskuterte.

Mens jeg holdt på med dokumentaren tok tre tidligere beboere ved guttehjemmet livet sitt. Disse var med i gruppen "Garneskameratene", hvor Jan Erik Taule hadde en sentral

posisjon. En stund ønsket denne gruppen å stanse programmet, men etter å ha tenkt seg om noen dager fant de ut at programmet ikke ville gjøre situasjonen deres verre. Kontakten med kildene gikk langt utover det jeg har opplevd som journalist så langt, og jeg opplevde at det ikke var enkelt å skille mellom rollene som medmenneske og journalist. Jeg har for eksempel sendt ut krisepsykolog til et menneske som ville ta livet sitt en kveld.

Det har vært givende å få komme så nært inn på mennesker. Og selv om det i perioder har vært slitsomt, er det et privilegium å arbeide med noe som er så viktig for menneskene det gjelder.

Sending:

Programmet ble sendt i Brennpunkt 1. april 2003, tre måneder etter at jeg begynte arbeidet. Det høres kanskje mye ut, men produksjonstiden for tv-dokumentarer gjør at jeg hadde under tre uker på research før jeg måtte begynne opptak. Jeg gjorde derfor en del research under opptak og redigering.

Jan Erik Taule så programmet i god tid før sending sammen med den nærmeste familien. Jeg reiste til Oslo for å vise programmet til Tone Skipperud, mens Yngve Brox Guldbjørnsen ikke hadde noe ønske om å få se programmet på forhånd. Dagen etter at programmet var sendt snakket jeg med de medvirkende, og det var en lettelse å høre at alle kun hadde fått positive reaksjoner. Jan Erik Taule hadde sittet i telefonen halve natten, og fått mye skryt for at han turde å stå frem.

Min egen telefon glødet i en uke etter sending: Barnehjemsbarn fra hele landet ringte og skrev eposter. Noen ønsket bare å takke for at vi tok opp saken, andre hadde et behov for å fortelle hvordan de selv hadde hatt det på barnehjemmet. Jeg tipset andre distriktskontor om mulige oppfølgingssaker.

Konsekvenser:

I dagene etter programmet laget jeg og andre reportere i NRK Hordaland oppfølgingssaker. Allerede dagen etter sending sa Barne- og familieminister Laila Dåvøy at hun ville vurdere en nasjonal gransking, og hun ga barnehjemsbarna den unnskyldningen de hadde ventet på så lenge.

I juni 2003 kom rapporten fra Granskingsutvalget. Jeg laget selv sak en for Dagsrevyen, og det en god følelse å sitte på pressekonferansen og få bekreftet alt jeg visste fra før. Rapporten var knallhard og konkluderte med at barn på de fleste barnehjemmene var utsatt for overgrep og grov omsorgssvikt, og at offentlige myndigheter visste, men lot det skje.

Utpå høsten begynte også NRK-kolleger i Østlandssendingen å jobbe med barnehjemssaker i Oslo-området. Jeg bidro med kontakter og informasjon jeg satt på, blant annet opplysninger om en dom mot en fritidsleder som i 1955 ble dømt for en rekke overgrep mot barnehjemsbarn. Denne dommen hadde jeg fått kjennskap til under min research og forgjeves forsøkt å få innsyn i. Jeg rakk ikke å klage på avslaget siden min produksjon var presset på tid, og det irriterte meg. Det var derfor veldig hyggelig da kollega Kjell Vesje i Østlandssendingen fikk dommen og laget en rekke nyhetssaker høsten 2003. Saker som førte til at Oslo kommune nå også vil granske barnehjemmene.

Laila Dåvøy vil ha en nasjonal kartlegging og vurderer en nasjonal gransking. I Sverige og Danmark har både medier og myndigheter begynt å undersøke hvordan forholdene var på deres barnehjem.

Bergen kommune har satt ned et erstatningsutvalg som skal utbetale erstatninger på inntil 725.000 til folk som har opplevd overgrep og omsorgssvikt på bergenske barnehjem. Flere hundre tidligere barnehjemsbarn har meldt seg, og kommunen risikerer å havne i et enda

større økonomisk utføre. Mye på grunn av en liten bill.mrk-annonse i 1996 som førte til et skred av nyhetssaker og dokumentarer laget ved NRK Hordaland.

Bergen, 9. desember 2003

Ingrid Langeland Jensen

Vedlegg:
VHS av programmet
Manus
Kildeliste
Pressemelding om programmet

VEDLEGG til Brennpunkt "Trygg i fare" sendt 6. mai 1997

(Flere vedlegg i papirutgaven av denne rapporten)

Medvirkende:

Jorunn Oberhoff, Sandviken Barnehjem
Allan Nepstad, Jacob R. Olsens Barnehjem
Jarl Eik, Våk /Varna off. skole
Henning Karlsen, tidligere lærer Våk/Varna
Martha Johnsen, tidligere barnevernssekretær
Lisbeth Lindberg Strand, Morgensol Barnehjem
Helge Iden, Bergens Guttehjem på Garnes
Eli May Løvli, Grepperød pikehjem og Chr. Michelsens barnehjem
Knut Vigeland, advokat
Berthold Grünfeld, prof.dr.med
Egil Nysæter, fylkesarkivar
Nils Arne Berger, Landsforeningen for barnevernsbarn

Kommentarmanus:

1. Mora var ikkje i stand til å ta seg av vesle Jorunn Iversen – difor kom ho to og eit halvt år gamal til barnehjemmet og frøken Johnsen sitt regime.
2. Frå han var eitt år var Jacob R. Olsens barnehjem og søster Ruth ramma rundt Allan Nepstad sin oppvekst.
3. For Jarl Eik er åra på Våk skolehjem eller Varna offentlege skole ei rekkje vonde minne
4. Til barneheimane kom dei av ulike grunnar. Det kunne vera tuberkkolosesmitte, dårleg økonomi, nokre var såkalla uekte fødde og ein del foreldre var rett og seltt ikkje skikka til å ta seg av ungane sine. Og dei var mange – fleire tusen norske barn vart plasserte på barneheimar – og i gjenreisningsnorge likte vi godt å tru at alt var velstand
5. Til Morgensol barnehjem kom Lisbeth Lindberg. Her vart ho utsett for overgrep frå ein vaksen og frå eit eldre barn.
6. Helge Iden har arbeidd i barnevernet. Størsteparten av oppveksten hadde han på Bergens Guttehjem.
7. Dei åtte åra Eli Løvly var på Christian Michelsens barnehjem har ho skildra i boka "Barnehjemmet". Den omhandlar tida fram til ho var 10 år. Det som skjedde henne seinare ha ho aldri fortalt.
8. Men nokon har nådd fram med krava sine om erstatning. Det offentlege har no innrømt overgrepa sine og gitt økonomisk erstatning til Jarl Eik og Eli Løvly.
9. Men for å oppnå erstatning blir det stilt krav om dokumenatsjon. Eitt viktig dokument er opplysningane frå institusjonen som slår fast at barnet verkeleg har vore der. Ved Jakob R. Olsens barnehjem i Bergen er alle mapper om ungane brende – dei gjekk rett til forbrenningsovenen då fylkeskommunen overtok institusjonen. Dette skjedde faktisk så seint som i 1981.

Vedlegg til nyhetssaker om barnehjem

Samlet oversikt over NRK Hordalands nyhetssaker om barnehjem fra 1996-2003:

1) RADIOSAKER:

2. juli 1996:

NRK Hordalands ettermiddagssending: En kvinne ved navn Ruth Boreen er med på telefon fra Sverige. Hun vokste opp på Sandviken barnehjem, og i juni satte hun inn en annonse i Bergens Tidende der hun bad jenter som bodde på barnehjemmet mellom 1937 og 1945 om å melde seg. Til programeleder Egil Torheim forteller Boreen om tøffe forhold på barnehjemmet og om en styrerinne som ikke var snill med unge. Avslutningsvis sa programlederen at tidligere barnehjemsbarn som hørte på kunne kontakte NRK Hordaland, som så skulle formidle kontakt med Ruth Boreen i Sverige.

X. juli 1996: (Noen dager etter studioinnslaget med Boreen)

Program (30 min) sendt i NRK Hordaland:

Bakgrunnen for dette programmet var en bill.mrk annonse i BT der en kvinne etterlyste andre som hadde vokst opp på barnehjem i Sandviken. Denne kvinnen ønsket å arrangere et treff for jentene. Vi oppfordret om at det ble tatt kontakt med NRK Hordaland, og en av dem som umiddelbart ringte oss var Jorunn Oberhof fra Os. Kollega Egil Torheim dro til Os - og før han startet båndspilleren fikk han to spørsmål: HAR DU BARN??? SLÅR DU DEM??? Jorunn Oberhof bodde på barnehjem i Sandviken i Bergen fra hun var to år i 1941 og frem til 1951.

6. mai 1997:

Program: "Sånn er livet"

Tema: Overgrep på barnehjem. Utdrag fra intervju med tidl. barnehjemsbarn Allan Nepstad, som samme dag medvirker i Brennpunkt-programmet "Trygg i fare". Studiointervju med Gerd Hagen, Norges kommunal- og sosialhøgskole, Nils Arne Berger i Landsforeningen for barnevernsbarn, Erling Segelstad Fagertun hybelhus, Brumunddal og Bjørn Bredesen, underdirektør Barne- og familiedepartementet.

6. mai 1997

NRK Hordalands ettermiddagssending:

Inn: "Psyisk terror, juling og seksuelle overgrep. Slik var hverdagen for mange barn som bodde på barnehjem i Bergen for 30-40 år siden. Men først i dag kommer dette fram i lyset."

Intervju med tidl. Barnehjemsbarn Allan Nepstad, reporter Egil Torheim intervjues om arbeidet med Brennpunkt-programmet "Trygg i fare". Folk som har reaksjoner på programmet oppfordres til å ringe inn til NRK Hordaland.

7. mai 1997

Nyhetssak: Brente barnehjemsrapporter i Bergen fører til at tidligere barnehjemsbarn går glipp av billighetserstatning fra staten. Den siste styreren ved et barnehjem i Bergen brente rapportene i 1981. En som bodde på barnehjemmet i 14 år, mener han og flere andre ble utsatt for fysiske overgrep og mangelfull skolegang. Men dette kan ikke dokumenteres fordi dokumentene er ødelagt

7. mai 1997

Nyhetssak + oppfølging i studio: Vanskelig å finne ansvarlege for at barnevernsmapper er kasta eller brent, seier barneverndirektøren i Hordaland.

Det er svært vanskeleg å finna eldre mapper frå barnevernsaker, seier barneverndirektøren i Hordaland. Motstridande regelverk har gjort at mykje blei brent eller kasta. I NRKs fjernsynsprogram Brennpunkt i går kveld, kom det fram at mappene til ungane på Jacob R. Olsens barnehjem i Bergen vart kasta då fylkeskommunen overtok drifta i 1981:

2001:

03.04.01

To tidligere beboere ved barnehjemmet Morgensol i Bergen fikk lite støtte da Byrådet i går behandlet deres krav om erstatning etter overgrep.

Overgrepene skal ha skjedd da de to bodde på barnehjemmet på 60-tallet, og Lisbeth Lindberg Strand, som tidligere har stått fram i NRK-programmet Brennpunkt fikk ingen oppreising da byens fremste politikere i går drøftet saken.

18.08.01

To kvinner frå Bergen stevnar kommunen for retten og krev erstatning etter seksuelle overgrep og omsorgssvikt ved barneheimen Morgensol på 1960- og 70 talet. Saka har tidlegare vore oppe i byrådet, men kommunen meinte saka var forelda og at det ikkje var noko samanheng mellom det kvinnene hadde opplevd på barneheimen og dei tapa og plagene dei har hatt i ettertid. Kvinnene meiner derimot kommunen er ansvarleg for det som skjedde og meiner behandlinga dei fekk på barneheimen bryt med den europeiske menneskerettskonvensjonen.

22.08.01

Bergen kommune har i dag bestemt seg for å granska påstandane om dei mange overgrepa ved barneheimen Morgensol på 50-60 og 70-talet. To kvinner har stevna Bergen kommune for brot på menneskerettane etter seksuelle overgrep og grov omsorgssvikt ved barneheimen Morgensol. Byrådet meiner saka er forelda, men etter politisk press har altså dei altså i dag bestemt seg for å sjå nærare på påstandane om overgrep, seier byråd Kristin Ravnanger.

23.08.01

Bergen kommune bør snarast kome fram til ei løysing for dei to kvinnene som har kravd erstatning etter overgrep ved barneheimen Morgensol på 50- og 60-talet.

Det meiner tidlegare kommunalråd for Høgre i Bergen, Inger Margrethe Presterud. Ho er skuffa over måten både hennar eige parti og kommunen har møtt kvinnene.

24.08.01: Krav om gransking av enda flere barnehjemsovergrep i Bergen. Tidligere Garnes-beboer Jan Hansen krever at kommunen også gransker Bergens Guttehjem på Garnes.

24.08.01

Fleire vitnesbyrd om uverdige forhold ved barneheimane i Bergen på femti- og sekstitalet. - Redsla var det verste, seier tidlegare bebuar.

24.08.01 Politikarar seier dei ikkje har vore kjende med overgrep på andre barneheimar enn ved Morgensol. Opposisjonen krev full gransking.

27.08.01

For første gong her i landet skal det forskast på skjebnen til tidlegare barneheimsbarn. Førsteamanuensis ved Høgskolen i Bergen, Thorleif Eikeland, vil finne sanninga om barneheimsbarn frå 50, 60 og 70-talet.

27.08.01: Mange av dokumentene fra barnehjemmene i Hordaland er kastet og brent. Vanskelig for tidligere barnehjemsbarn å finne papirene sine. I noen tilfeller mangler alt, også navnelister.

28.08.01 Flere barnehjemsofre står frem: Ønske å delta i støttegruppe for dem som bodde på Bergens Guttehjem på Garnes

28.08.01 Flere tidligere barnehjemsbarn vil gå til sak mot Bergen kommune

29.08.01: Magasinsak/samlesak:

Tema: Her i NRK Hordaland har vi den siste tiden sendt flere saker om om barnehjemsbarn i Bergen på 50-60 og 70-tallet. Det har ført til mange telefoner til redaksjonen, fra folk som bodde på ulike hjem. Og som kan fortelle rystende historier om det de opplevde i løpet av sin tid under omsorg fra det offentlige. (I saken møter vi en anonymisert kvinne som forteller at hun ble misbrukt på Morgensol, hennes hjem fra hun var 12 til hun var 17)

31.08.01: To sentrale stortingspolitikere engasjerer seg i barnehjemsavsløringene. Krever statlig gransking og kommunal erstatning.

04.09.01: Alta kommune tok umiddelbart affære etter avsløring om barnehjemsskandale, mens de ansvarlige i Bergen fremdeles sitter på gjerdet.

04.09.01: Bergen kommune vil sette ned et utvalg som skal granske forholdene ved barnehjemmene. Tidligere barnehjemsbarn "Trude" synes det er bra at Bergen kommune endelig tar ansvar.

05.09.01

Fylkesmannen ser så langt ikkje noko problem med at DEI set ned utvalet som no skal granska alle barneheimane i Bergen. I går vedtok byrådet i Bergen å be Fylkesmannen setja ned eit utval som skal granska dei barneheimane som var i kommunen frå 1954 til 1980.

10.09.01: Forsker ved Universitet i Bergen vil hjelpe med granskingen, dersom den omfatter tiden fra 1945.

14.09.01 Bergen kommune avviser ansvar for overgrepsofre fra pikehjemmet Morgensol. I går ble kommunen også stevnet av elever fra guttehjemmet på Garnes

03.10.02 Det vert ikkje forlik mellom Bergen kommune og dei to kvinnene frå barneheimen Morgensol som har saksøkt kommunen. Det har helse- og sosialkomiteen i Bergen vedteke no i ettermiddag. FrP, RV og SV fremma forslaget om forlik, men då Arbeidarpartiet og Høgre gjekk mot vart det ikkje fleirtal for forslaget. Dei to tidlegare barneheimsbarna frå Morgensol har krevd erstatning etter overgrepa dei opplevde ved heimen på 60- og 70-talet.

10.10.01

Også de elleve mennene som vokste opp på Garnes Guttehjem og som har stevnet kommunen for omsorgssvikt, blir avvist av Bergen kommune. Disse sakene er også foreldet, sier kommunen.

31.10.01 Utvalet som skal granska barneheimane i Bergen vart oppnevnt i dag. Etter ei rekkje saker i NRK tidlegare i haust, om at det skjedde grove overgrep mot born ved fleire barneheimar i Bergen på 50- til 70-talet, bestemte Bergen kommune at det blir full gransking av kva som skjedde. No er det klart at advokat Einar Drægebø skal leia det som vert den største granskinga av Bergen Kommune nokon sinne.

Etter granskingen er i gang:

01.11.01: Granskinga av tilhøva ved barneheimane i Bergen vil ikkje vere til nytte for ofra. Det meiner ein tidlegare bebuarar ved Garnes Guttehjem, som no har danna "støttegruppa for mishandla barn".

07.12.01 I dag starta rettsaka der to tidlegare bebuarar ved barneheimen Morgensol krev at Bergen kommune blir dømt for brot på den europeiske menneskerettskonvensjonen.

2002:

04.04.02 Byrådet krever at tidlige beboere ved barnehjemmet Morgensol må dekke Bergen kommunes utgifter når ankesaken mot kommunen kommer opp i lagmannsretten.

05.04.02 Støttegruppen for Mishandlete Barn går til erstatningssak mot Bergen kommune.

23.04.02: Byrådet i Bergen vil gi billighetserstatning til tidligere barnehjemsbarn.

03.07.02: To Morgensol-ofre godtar erstatningstilbudet fra Bergen kommune, etter overgrep og omsorgssvikt på barnehjemmet. Forliket er på 725.000 kroner

17.08.02 Tre tidlegare barneheimsguttar frå Bergens Guttehjem på Garnes, går til rettsak også mot Stiftelsen Bergen Guttehjem.

22.01.03 Granskingsutvalget for barnehjem er ber flere melde seg for å fortelle sine historier.

01.04.03 Forhåndssak Brennpunkt : Mange tidligere barnehjemsbarn vil kreve erstatning for overgrep dersom foreldelsesfristen faller bort

01.04.03: NDHOs ettermiddagssending: Programansvarlig for Brennpunkt forteller om kveldens program og arbeidet med det.

Etter Brennpunkt: "Et godt hjem":

02.04.03: Barne-og familieministeren vil ha fakta på bordet om overgrep ved norske barnehjem. Vil vurdere nasjonal gransking av barnehjem.

02.04.03: Alle som har vært utsatt for overgrep bør få erstatning , mener Frp representant på Stortinget Karin Ståhl Woldseth.

26.06.03: Forhåndssak: I dag kommer rapporten fra utvalget som har gransket forholdene ved 11 barnehjem i Bergen på 50-60-og 70-tallet.

26.06.03: Omsorgssvikt og overgrep ved de fleste barnehjemmene i Bergen mellom 1954 og 1980, viser granskingsrapporten. (Flere saker basert på pressekonferansen, intervju med tidligere barnehjemsbarn og studiogjester)

27.06.03: Laila Dāvøy lover oppreisning til tidligere barnehjemsbarn som har vært utsatt for overgrep. (Flere saker, med reaksjoner fra tidligere barnehjemsbarn)

27.06.03: Ingen av overgriperne ble straffet for mishandling og misbruk av barnehjemsbarn. Det viser rapporten. Tidligere barnehjemsbarn Lisbeth Lindberg Strand reagerer på at overgriperne går fri.

28.06.03 Bergen kommune undersøker nå om tidlegare overgripaparar ved barneheimar framleis jobbar i barnevernet. I samband med at barneheimsrapporten blei lagt fram denne veka, kom det opp slike påstandar.

05.09.03 Tidlegere barneheimsbarn i Bergen kan få erstatningar på opptil 725.000 kroner. Det vart klart då Anne-Grethe Strøm-Erichsen, på vegne av Bergen Kommunen, i dag la fram ei ny kommunal erstatningsordning som skal gje tidlegare barneheimsbarn oppreisning for overgrep og omsorgssvikt. (Fulgt opp med tidligere barnehjemsbarn både i saken og i studio)

08.09.03: Nesten hundre tidlegare barneheimsbarn i Bergen ringde den nye kontakttelefonen som opna i dag.

03.10.03: SV og Arbeiderpartiet krever nasjonal gransking av barnehjemma på 50-og 60-tallet.

25.10.03: Barne-og familieminister Laila Dåvøy setter ned et nytt utvalg for å kartlegge overgrep ved norske barnehjem etter krigen.

Desember 2003: Flere saker om at tidligere elever ved spesialskoler mener at også spesialskolene må granskes. Flere tidligere spesialskoleelever og ansatte forteller om seksuelle overgrep, tvangssterilisering og vold. Utdanningsminister Kristin Clemet avviser ikke en gransking også av skolehjemmene.

2) TV-saker om barnehjem produsert ved NRK Hordaland:

6. mai 1997

Brennpunkt "Trygg i fare" dokumenterer at mange barnehjemsbarn er blitt utsatt for psykiske, fysiske og seksuelle overgrep.

6. mai 1997:

Nyhetssak: Alle dokumenter om barna som vokste opp på Jakob R Olsens barnehjem i Bergen er brent. Mange av barna ble utsatt for overgrep, men har problemer med å kreve erstatning pga manglende dokumentasjon.

17. juni 1997:

Nyhetssak: Stortingsrepresentant Olav Akselsen mener foreldelsesfristen i barnevernsaker bør forlenges, og at de tidligere barnehjemsbarna må ha rett til å anmelde sakene i voksen alder. Bakgrunnen er opplysningene om fysisk og psykisk vold på barnehjem.

12. november 1999

Nyhetssak: Barnehjemsbarn får erstatning.

Lisbeth Lindberg Strand (som medvirket i Brennpunkt 1997) har fått økonomisk oppreisning (billighetserstatning) for seksuelt misbruk på et bergensk barnehjem på 60-tallet.

15. januar 2001:

Nyhetssak: Morgensol barnehjem anmeldes for omsorgssvikt.

To kvinner fra Bergen krever flere millioner kroner av kommunen i erstatning for omsorgssvikt på barnehjemmet Morgensol. I fjor betalte Bergen kommune 1,2 millioner kroner til en annen kvinne med bakgrunn fra det samme barnehjemmet. Alle kvinnene skal ha blitt utsatt for seksuelle overgrep på barnehjemmet på 60-og 70-tallet.

22. august 2001:

Nyhetssak: Bergen kommune vil no granska påstandane om dei mange overgrepa ved barneheimen "Morgensol" på 50, 60 og 70-talet.

To kvinner har søkt kommunen om erstatning for omsorgssvikt.

Men kommunen har så langt sagt nei - med grunngeving at sakene er forelda.

24. august 2001

Nyhetssak: Tilhøva på alle barneheimar i Bergen på 1950 og 1960-talet må granskast.

Det er kravet frå fleire hald, etter at byrådet no har vedteke å undersøkje påstandane om overgrep på barneheimen Morgensol.

Ein av dei som vil ha tilhøva på barneheimane fram i lyset, budde sjølv fem barndomsår på Bergen Guttehjem på Garnes.

27. august 2001:

Nyhetssak: Den siste tida har fleire stått fram og fortalt om grove overgrep og omsorgssvikt på barneheimar i i Hordaland.

Men no viser det seg at det kan bli vanskeleg å finna skriftlig informasjon om barneheimane her i fylket på 50, 60 og 70-talet.

Årsaka er rett og slett at dokumenta ikkje lenger finst.

28. august 2001:

Nyhetssak: Bergen kommune vurderer no å granska forholda ved FLEIRE barneheimar.

Ei gruppe tidlegare barneheimsbarn frå Bergen Guttehjem på Garnes, vil gå til søksmål mot kommunen.

Etter at NRK sette søkelys på saka, blir det også danna ei støttegruppe for barneheimsofra - som stadig får fleire ansikt.

(I saken møter vi en tidligere beboer, Bergens Guttehjem Garnes.)

29. august 2001:

Nyhetssak: Saka om mishandling ved Barneheimar veks stadig i omfang.

Ingen av barna som vaks opp på barneheimen Morgensol i Laksevåg på 50-70 talet har levd eit normalt liv etterpå ,fortel ei av dei som vaks opp på barneheimen.

Mange har tatt kontakt med redaksjonen etter avsløringane dei siste dagane.

Og det e rystande historier dei fortel, om det dei opplevde under omsorg frå det offentlege.

31. august 2001:

Nyhetssak: To sentrale politikere på Stortinget engasjerer seg i saken om overgrep og omsorgssvikt ved bergenske barnehjem etter 2. verdenskrig. Bergen kommune oppretter en egen telefon for barnehjemsoffer.

4. september 2001:

Nyhetssak: **Full gransking barnehjem**

Det blir full gransking av det som skjedde - på alle barneheimane i Bergen i åra frå 1954 til 1980. Byrådet i Bergen bad i dag fylkesmannen om å setja ned eit granskings-utval.

14. september 2001:

Det går mot rettssak mellom Bergen kommune og to av dei kvinnene som vaks opp på Pikehjemmet Morgensol på Laksevåg.

I dag avviste kommuneadvokaten at kommunen har noko juridisk ansvar i saka.

Samtidig har fleire menn som budde på Bergens Guttehjem på Garnes, levert si stemning mot kommunen.

3. oktober 2001

Helse- og Sosialkomiteen i Bergen kommune har i ettermiddag SAGT NEI å inngå eit forlik med kvinnene som blei utsette for overgrep på den tidlegare barneheimen Morgensol på Laksevåg.

Lisbeth Strand og ei anna kvinne har kravd erstatning for overgrep dei opplevde ved barneheimen. Og sidan helse- og sosialkomiteen i byen no avviser forslaget om forlik, tyder alt på at kvinnene vil gå til rettssak mot kommunen.

31.oktober 2001:

Utvalet som skal granska barneheimane i Bergen vart i dag oppnemnt av fylkesmannen. Advokat Einar Drægebø - som nyleg gjekk av som politimeister i Hordaland - skal leia granskinga. Han får med seg ein jurist, ein psykolog og ein ekspert på barnevern. Dei fire skal sjå på tilhøva på barneheimane i Bergen mellom 1954 og 1980 - etter påstandar om overgrep og omsorgssvikt.

14.01.2002

Saken tidligere beboere ved Morgensol har reist mot Bergen kommune, kommer opp i retten 7. desember.

1. april 2003:

Brennpunkt: "Et godt hjem": Dokumentaren viser at overgrep på barnehjem har foregått over hele landet, og Ane Sofie Tømmerås mener tiden er moden for en nasjonal gransking. Barnehjemsgutt Jan Erik Taule forteller at guttene forgrep seg på hverandre - "Vi ble monstre", og krever en erstatning og en unnskyldning fra det offentlige for at barnehjemmet ødela store deler av livet hans.

1.april 2003

Nyhetssak:

ALLE barneheimar frå 50 til 70-talet bør granskast.

Det meiner jurist og tidlegare stortingsrepresentant Ane Sofie Tømmerås.

Mange av dei som vaks opp på barneheimane krev nå erstatning for overgrep og omsorgssvikt, men å bevisa overgrepa - er vanskeleg.

26. juni 2003:

Nyhetssak: Unger på barnehjem i Bergen ble utsatt for grove fysiske og seksuelle overgrep. Myndighetene visste om det uten å gjøre noe med det. Det kom frem da det første norske granskingsutvalget for barnehjem la frem sin rapport i dag.

27. juni 2003

Nyhetssak: Barne- og familieminister Laila Dåvøy beklager at unger på norske barnehjem er blitt utsatt for grove overgrep og mishandling. Nå vurderer hun om alle norske barnehjem skal granskas. Jan Erik Taule (som også var med i Brennpunkt "Et godt hjem") er glad for beklagelsen, men synes den kommer vel seint.

27. juni 2003:

Nyhetssak: Ingen av barnehjems-overgriperne er straffet. Utvalgsleder Einar Drægebø savner reaksjoner på et tidligere tidspunkt, kritiserer unnfallenhet.

5.september 2003:

Nyhetsmelding + gjest i studio: Tidlegare barneheimsbarn i Bergen kan få erstatningar på inntil 725.000 kroner. Kommunen opprettar ei ny kommunal erstatningsordning som skal gi oppreisning - for overgrep og omsorgssvikt. Maksimumsbeløpet er over ein halv million kroner høgare enn det staten har gitt i tilsvarende saker.

8. september 2003:

Nyhetssak: Heile 90 tidlegare barneheimsbarn har i dag ringt Bergen kommune!

Fredag blei det klart at kommunen vil gje erstatning for overgrep dei blei utsette for som barn. Då kommunen i dag opna ei telefonlinje for tidlegare barneheimsbarn, var det svært mange som bad om hjelp..

22. september 2003:

Erstatningsordninga til tidlegare barneheimsborn i Bergen blei i ettermiddag samrøystes vedteken i bystyre.

Dermed kan fleire hundre tidlegare barneheimsborn få inntil 725.000 kroner i erstatning. Eit utval som skal behandla søknader om erstatningsutbetaling er snart på plass

23. oktober 2003:

Granskingsrapporten om forholda på barneheimane i Bergen i etterkrigstida viste som kjent omfattende misbruk og overgrep.

Og rapporten har blitt lagt merke til. Nå varslar barne- og familieministeren ein NASJONAL gjennomgang av barneheimane.

18. desember 2003:

Tidlegare spesialskular kan bli undersøkt på same måte som barneheimar.

Det sier utdanningsminister Kristin Clemet.

Ei gransking i Bergen avslørte omfattande omsorgssvikt ved fleire barneheimar på 50- og 60-talet. No fortel og tidlegare elevar frå spesialskular om grove overgrep...

19. desember 2003:

Ikkje alle tilsette meiner dei kjenner seg igjen i skildringane av forholda ved spesialskulane på 50- og 60-talet.

Tidlegare elevar har fortalt om overgrep og misbruk ved desse skulane, og hevdar forholda var like alvorlege som det som blei avdekka på barneheimane.

Vedlegg til Brennpunkt "Et godt hjem" 1. april 2003

INTRO: (Fra programvert i forkant av programmet)

Mange tidligere barnehjemsbarn sliter med minner de ikke har turt å dele med noen. De har opplevd omsorgssvikt eller blitt utsatt for overgrep fra ansatte - eller andre barn. I Brennpunkt i kveld får du møte noen av dem som nå krever at staten gir dem en unnskyldning for en ødelagt barndom.

MANUS :

Medvirkende:

Jan Erik Taule, Bergens Guttehem Garnes

Yngve Brox Guldbjørnsen, Korsfjorden Barnehem

Tone Skipperud, Tangen Barnehem

Ane Sofie Tømmerås, jurist

Gerd Hagen, Førsteamanuensis emeritus

Arnfinn Løyning, synodeformann i Frikirken

Einar Drægebø, leder i Granskingsutvalget for barnevernsinstitusjoner i Bergen

ANSLAG:

SYNK Jan Erik Taule:

-Det ble skapt monstre. Det ble skapt en del monstre, det ble skapt en masse tapere, og de var ofre alle sammen, alle var ofre.

- Ble du et monster sjølv?

-.Ja.

Blokk:

På begynnelsen av 50-tallet bodde mer enn 4000 norske barn på barnehem.

Nå krever mange av dem erstatning for omsorgssvikt og OVERGREP.

Bare i Bergen er det kommet så mange slike KRAV at det er satt ned et eget Granskingsutvalg som undersøker forholdene ved barnehjemmene på femti-seksti -og syttitallet:

SYNK: Yngve Brox Guldbjørnsen:

Eg kjenner ennå i enkelte situasjoner og enkelte rom, kjenner eg kordan redselen kommer krypandes. Og det er førti år etterpå. Så da kan en tenke seg hvordan det var for førti år siden.

SYNK Tone:

Ingen av disse tingene hadde skjedd om vi hadde fått vært en familie

Barnehjemsbarn er blitt sviktet av staten

Først ved at myndighetene lot overgripere slippe til ved hjemmene. SÅ ved at tilsynet sviktet, slik at overgrepene ikke ble avslørt:

Ane Sofie: Og nå er det tredje sviket i ferd med å komme: Ved at det legger seg et glemselens slør over det som har skjedd og myndighetene ikke trekker det vekk og sørger for å få klarlagt hva som har skjedd, forhindrer at det skjer igjen og gir oppreising til de som er utsatt for overgrepene.

Blokk:

Mange har aldri turd å snakke om oppveksten på barnehjem. I Brennpunkt i kveld får du møte tre mennesker som våger.....

(Jan Erik Taule vandrer på Garnes: Peker:

-Her var nr. 1-bygningen, her var nr. 2-bygningen, der var skolen vår)

Ingenting står igjen av bygningene som i en mannsalder huset Bergens Guttehem.

Hit kom Jan Erik Taule første gang som åtteåring, våren 1959.

Moren hans hadde knapt rukket å forlate barnehjemmet før nykommeren ble satt på prøve av de rundt tretti andre guttene:

(SYNK Jan Erik Taule)

0319 Første dagen smalt det, det var en slags stempling, du ble hevet ned fra en stor hylle. En av de ansatte kom, åpnet døren, brydde seg ikkje om det. Fikk den samme mottagelsen som andre fikk, ikke verre for meg enn for andre.

(Original film fra 1962-64:)

Bergens Guttehem var drevet av en stiftelse som hadde som mål å være "et godt kristelig hjem for fattige foreldreløse"

Det var hjemmet til Jan Erik Taule fra han var åtte til han dro etter konfirmasjonen:

Jan Erik Taule:

"Barnehjem? Det var ikke noe hjem, det var en barnebosshaug for å si det rett ut.

(TOT Korsfjorden barnehjem, sekvens i skyssbåt på vei inn fjorden, kommer frem til barnehjemmet)

Innerst i Korsfjorden ligger Finnmarks eldste barnehjem.

Hit kommer man seg bare med båt.

I dag er Yngve Brox Guldbjørnsen på vei tilbake til det som var hjemmet hans for førti år siden

Til dette huset kom Yngve som åtteåring sammen med lillebroren på tre.

SYNK:

I tredje etasje, der oppe....der bodde eg og brodern.

Skal se litt inn vinduene ka som var her

De to hadde mistet moren sin, og faren så ingen annen råd enn å sende guttene på barnehjem:

SYNK YNGVE

-Med den bakgrunnen som vi hadde så vart det et sjokk.

Ethvert voksent menneske skjønner at ... Unga som har møst ein av foreldran sine treng noe anna enn juling, behova ligg på eit heilt anna nivå. Men det var det vi ble møtt med, det var det vi fikk.....som nesten ble en del av hverdagen våres.

(Tangen barnehjem fra hagesiden)

Tangen Barnehjem i Asker har vært drevet av Oslo kommune siden 1948.

I dag har det plasser til fire barn, men på det meste var dette hjemmet til rundt tjue jenter og gutter

(SYNK Tone: Der oppe lå jeg, der oppe var jentefløyen med plass til mange mange småjenter...)

Tone Skipperud ble født i 1965 og vokste opp i ulike barnehjem og fosterhjem. Tangen var det barnehjemmet hun og broren bodde MEST de første årene:

(SYNK dette huset her drømte jeg om å bo i og sånn jeg)

Noe ordentlig hjem hadde ikke Tone de første årene av livet. Før hun var fem år var hun blitt flyttet frem og tilbake mellom minst ÅTTE ulike hjem:

SYNK

- Jeg følte meg som en.....liksom som en dritt, ikke verd noe i det hele tatt, liksom. Hva er det med meg, hvorfor skal ikke jeg ha en familie som alle andre, hvorfor skal jeg bli flytta i hytt og pine ikke sant.....?

JAN ERIKS HISTORIE:

Blokk: (Bilder fra original film fra sekstitallet, linjegymnastikk, løping slåssing

På Bergens Guttehem var disiplinen streng.

Mange tidligere beboere forteller om harde avstraffelsesmetoder fra de ansatte på hjemmet.

Og guttene imellom hersket det et knalltøft regime:

SYNK Jan Erik: det første du kjente der var jo smerte, fysisk. Du lurte på var det sånn hver dag. Det viste seg at det var jo veldig ofte sånn. Men du ble jo herdet i det miljøet ganske kjapt. Det nyttet ikkje å sette seg ned og grine, det var jo det dummeste du kunne gjøre. Da ble jo saken enda verre. Hvis du viste deg litt tøff og sterk, så fikk du fortere fred. Fant plassen din fortere.

Hvordan var de større guttene mot deg?

De større guttene.....de kunne vel bruke noen av de små guttene til "beskyttere", en liten gutt kunne ha en stor gutt som beskyttet ham mot juling, mot visse gjenytelse, tjenester. Då lå man gjerne om natten og engstet seg for at...nå var tiden kommet for at vedkommende måtte ha sin utløsning...eller ka en skal kalle det for..

Blokk:Jan E går mot bunkersen

I fritiden sin hadde guttene på Bergens Guttehem enorme områder å leke på. Her var det også perfekte skjulesteder for gutter som ville plage eller misbruke andre barn:

(SYNK INNE I BUNKERSEN)

Får frysninger.....blir nesten litt kaldsvett.....

Hva er det du tenker på?

-Nei det var jo mange som.....eg fikk jo mitt her – eg va ikkje bedre enn at eg gjorde mitt heller.

Blokk: (Jan Erik skriver på pc)

Det tok tretti år før Jan Erik Taule begynte å

snakke med sine nærmeste om oppveksten på guttehemmet. De siste årene har han også satt opplevelsene sine ned på papiret:

(Dikt)

I ettertid har han størst problemer med han selv gjorde:

Eg gjorde det samme som andre gjorde mot meg. Som en hevn, ikkje minst. Det gikk utover andre som ikkje hadde gjort meg nokke, men det var den eneste måten å hevne seg på. Eg glemmer aldri en gutt. Ser han for meg ennå, fin gutt, stille...han ville eg ikkje ha truffet i dag altså.

Hva gjorde du?

- Eg slo han, og han så på meg. Han hadde noen store øyne. Han bare så på meg, bedende, ikkje frykt eller redsel, rett og slett bedende....eg slo og slo og slo. Du så din egen maktesløshet, din egen nedverdiggelse, alt dette gjenspeilet i det blikket der. Ville aldri ha truffet ham i dag. Det var et speilbilde for det du var offer for...et system der de lot barn oppdra barn.

Eg tror, i voksen alder, at de som var der lengst, egentlig hadde det enklest. De som har fått der verst var de som var liten da de kom opp der, og måtte reise etter en halv periode, la oss si de var der et par år. Som aldri kom på toppen av systemet. Vi ble så gamle at vi ble misbrukere, og vi har skjønt korfor i ettertid.

(Korsfjorden barnehjem i Finnmark, Yngve går utenfor huset, rundt huset)

Korsfjorden Barnehjem ble drevet av Frkirken fra 1914 til det ble lagt ned i 1984. I ett år bodde Yngve Brox Guldbjørnsen her, sammen med broren og rundt 15 andre barn

SYNK etter så mange år å kjenne den redselen, det skulle ikke være mulig

Det var en ansatt ved hjemmet åtte år gamle Yngve FRYKTET.
Han FORTELLER at han ble straffet til tider der han minst ventet det

SYNK Våkna i lufta rett og slett, eg søv, han var sint. Eg ble røska opp, og på det tidspunktet var eg en liten gutt, eg va tynn. Lett å håndter. Fikk juling oppå rommet. Og fikk beskjed om at eg måtte ut i fjøsen. Fikk juling, tror eg besvimte. Og eg våkna i høyet. Den episoden har sittet ganske hardt i.

Blokk:

Yngve sier han én gang prøvde å skrive brev til faren for å fortelle at han ikke likte seg på hjemmet og at han ville bli hentet:

SYNK Det brevet tok eg meg med og så sendt eg det. Men det eg ikke hadde fått med meg helt, det var at det nåtte være frimerke på. Og det var det ikke på det brevet. Og den som var på posten leverte det tilbake på barnehjemmet. Og ble eg kalt inn, og da satt han med brevet. Og eg måtte skrive et nytt brev til pappa. Det var ikke eg som bestemte innholdet i det brevet.

Hva måtte du skriva da?

- At vi hadde det godt, at vi hadde det bra.

Blokk:

Etter ett år ble Yngve likevel hentet.

Faren skal ha hørt på lokalbåten at ungene på barnehjemmet nok ikke hadde det så bra, og hentet sønnene hjem igjen.

Men redselen han hadde følt på barnehjemmet satt i lenge etterpå.

SYNK: Lenge etter at jeg dro herifra hørte eg skritt.....

For to år siden fortalte Yngve Brox Guldbjørnsen SIN historie til Frikirkens medlemsblad. Det førte til at Frikirken anmeldte en tidligere ansatt ved barnehjemmet for psykiske, fysiske og seksuelle overgrep mot fem tidligere barnehjemsbarn. Den tidligere ansatte vil ikke la seg intervju, men overfor Brennpunkt avviser han anklagene på alle punkt. Anmeldelsen ble henlagt fordi saken er foreldet.

Tangen Barnehjem står klart i minnet til Tone Skipperud, til tross for at hun bare var fire og et halvt år gammel da hun dro herfra.

Men i mareritt har hun ofte vært tilbake til sovesalene i andre etasje

(Jeg tør nesten ikke gå opp....)

Guttene og jentene lå på hver sin sovesal. Men lille Tone løp stadig inn til den eldre broren om nettene:

SYNK lista meg på tå, sjekka at alt var klart.....

Broren forteller at søsknene ble festet til sengene med REMMER. De skal ha gjort det for å hindre at de to løp inn til hverandre om nettene.....

(det er her oppe jeg husker mest...)

Stadig ble Tone og broren hennes sendt ut fra barnehjemmene – og til fosterhjem. Men etter kort tid ble søsknene sendt tilbake fordi fosterforeldrene ikke ville ha dem:

SYNK: Det var en grønn tank som gikk igjen og som jeg hadde mareritt om i mange mange år – og det viste seg at det var en varmtvannstank i et av de hjemmene jeg var, husker ikke hvor, og vi pleide å få juling der.....

(BARNDOMSBILDE)

Tone og broren Tom kom i hvert sitt fosterhjem da Tone var fire og et halvt år. Broren klarte seg bra. Men som mange andre barnehjemsbarn fikk Tone rusproblemer

SYNK Trur det var frustrasjoner og sinne og urettferdighet som gjorde at jeg frika helt ut

I dag går Tone på metadon, etter tjue år som rusmisbruker. Alt som 11-åring begynte hun å ruse seg på tabletter, 16 år gammel var hun avhengig av av heroin

2521 SYNK Det var deilig rus...deilig å komme bort fra alt.....og slik har det bare fortsatt, og fortsatt og fortsatt.....

Svært mange nordmenn har vokst opp på barnehjem i etterkrigstiden:

(GRAFIKK)

På førti-og femtitallet var det plasser til over 4000 barn i barne-og ungdomshjem, men før 1976 var tre fjerdedeler av barnehjemsplassene lagt ned.

Mange hadde nok en god oppvekst på barnehjemmene. Men de siste årene har stadig flere voksne mennesker fortalt om overgrep de opplevde på barnehjem på 50-60 og 70-tallet.

Staten har aldri sett behovet for å granske forholdene ved institusjonene.

Utvalget for Billighetserstatninger får hvert år søknader om erstatning fra folk som har bodd på barnehjem.

Ane Sofie Tømmerås ble kjent med søknadene da hun jobbet i Justisdepartementet og da hun satt på Stortinget, og har siden utgitt en bok om erstatningsordningen. Under arbeidet med den ble hun sjokkert over hvor mange søkere som hadde opplevd overgrep på barnehjem

SYNK Tømmerås: Det som har skjedd er et av de svarteste kapitlene i norsk sosialhistorie. Det at de mest vergeløse barna som ikke har noen nære omsorgspersoner bak seg blir utsatt for overgrep av myndighetspersoner. Og det er et trippelt svik: Først er det personer som myndighetene har satt til å passe på og hjelpe ungene som begår overgrep

Så svik nr 2 når myndighetene ikke utfører kontrollrutinene de er pålagt å gjøre, ikke oppdager det, og ungene blir ikke trodd

Og nå er det tredje sviket i ferd med å komme – gjennom at det legger seg et glemselens slør over det som har skjedd og myndighetene ikke trekker det vekk og sørger for å få klarlagt hva som har skjedd, forhindrer at det skjer igjen og gir oppreisning til dem som er blitt utsatt for overgrepene.

SVIK 1: Tilsynet

(Sekvens utvalget settes)

Som første kommune i landet har Bergen satt ned et UTVALG som skal granske forholdene ved 11 av byens barnehjem fra 1954 til 1980.

Målet med granskingen er å finne ut om barn er blitt utsatt for fysiske og seksuelle overgrep, om omsorgen ikke har vært god nok og om TILSYNET med barnehjemmene sviktet.

(Sekvens Korsfjorden)

Etter loven skulle både kommunen og Fylkesmannen føre tilsyn med ALLE BARNEHJEMMENE i landet.

Men hvordan tilsynet fungerte, varierte fra kommune til kommune. Og det var vanlig at tilsynsbesøket ble varslet i god tid på forhånd.

SYNK Yngve: Når dem kom, så stilte vi opp og hilste på dem med streng beskjed om at vi ikke måtte sei nokka stygt om barnehjemmet.

+ Jan Erik:

Tilsyn? Hvis de påstår det var tilsyn der oppe, hvorfor snakket de aldri med oss guttene? Hvorfor spurte de aldri hvordan vi hadde det? Hvis de i det hele tatt var der.

Gerd Hagen førte selv tilsyn med barnehjem i Telemark på 50-og 60tallet og har jobbet med barnevern hele livet.

Hun mener de som førte tilsyn med barnehjem ikke visste nok om overgrep mot barn:

SYNK Gerd Hagen:

For det første tror jeg det er vanskelig å oppdage mange av de som bevisst blir skjult. Seksuelle overgrep – vet jo at det lett kan holdes skjult med trusler etc. Men en viktig årsak til det og til den barnemishandling var at vi var ikke villige til å tro at sånt kunne skje. Det var også i forhold til vanlige hjem, vi sa at sånt skjer ikke.

I arkivene finnes det utførlige tilsynsrapporter fra NOEN barnehjem. Men fra andre hjem finnes det ikke lenger NOEN dokumenter som beviser at det er ført tilsyn.

Granskingen i Bergen skal ta stilling til om stat og kommune sviktet tilsynsoppgavene. Derfor venter advokater og tidligere barnhjemsbarn i hele landet på rapporten:

SYNK Einar Drægebø, leder for utvalget)

Denne rapporten vil foruten å være et viktig historisk dokument gi en nøyaktig beskrivelse av forholdene på barnehjemmene på den tiden...)

SVIK 2: ØKONOMI

Bergens Guttehjem var ett av mange barnehjem som drev egen gård. Inntektene fra gården var viktige, for kommunene betalte dårlig for plassene.

Da fylkene overtok barnehjemmene i 1980, slo Sosialdepartementet fast at barnehjemmene i lengre tid hadde vært i økonomisk krise.

SYNK Gerd Hagen: Det var den siste gruppen som kom inn under velferdsstaten.... Den dårlige situasjonen gjorde sitt til at man ikke var oppmerksomme på disse tingene, man oppdaget det ikke, det var få folk der. Dette med fysiske overgrep ved at man gir juling kommer ofte av at man mister kontrollen på situasjonen. Har ikke overskudd, så kan det skje

SVIK 3: INGEN ERSTATNING

(Garnesgutta møtes)

Tretten tidligere beboere ved Bergens Guttehjem forbereder nå RETTSSAKER mot Bergen kommune.

Mennene har stevnet kommunen for omsorgssvikt, og den første rettssaken kommer opp alt til høsten.

Men omsorgssvikten og overgrepene de opplevde, skjedde på femti- og sekstitallet. Og etter dagens lovverk er sakene foreldet.

Synodeformannen i Frikirken har selv opplevd at politiet henlegger anmeldelser i slike saker. Nå mener han foreldelsesreglene burde endres:

SYNK LØYNING:

Vi skulle ønske, og det var derfor vi anmeldte og anket, vi ønsket å sette fokus på at dette er saker av en sånn karakter at foreldelsesfrister ikke fungerer. Mennesker har opplevd ting det tar lang tid å bearbeide, her må ikke foreldelsesfrister stoppe en nødvendig prosess. Ønsker at en nøytral instans, politikere eller andre, må gå inn og se på saker som dette.

Billighetserstatningen har ingen foreldelsesfrist.

Kravene for å få erstatning er at en har kommet dårligere ut enn andre i samme situasjon og at myndighetene kan klandres.

Brennpunkt har gått gjennom alle søknadene om Billighetserstatning fra 1993 til 2002.

I løpet av de ti årene har 68 mennesker søkt staten om erstatning for omsorgssvikt eller overgrep i en barnevernsinstitusjon.

26 av dem – altså over en tredjedel – fikk avslag.

(Beviskrav)

Mange får avslag fordi de ikke har hatt det verre enn andre som bodde på barnehjem
Andre får ikke erstatning fordi de ikke kan dokumentere at overgrep har skjedd.

SYNK Ane Sofie Tømmerås:

Det første som er viktig er at kommunene hjelper til, slik at bevisbyrden blir løftet bort fra skuldrene til hver enkelt.....det kan også vurderes om en skal ha en slags omvendt bevisbyrde, slik at det er kommunene som må bevise at noe slikt ikke kan ha skjedd hos oss!

AVSLUTNING:

Det var en telefon en sen kveldstid som gjorde at Jan Erik Taule begynte å SNAKKE om oppveksten på Bergens Guttehjem:

SYNK Vedkommende anklager meg for det jeg gjorde mot ham på Bergens Guttehjem og truer med å drepe ungene mine.

- Tok du trusselen hans alvorlig?

- Ja. Når jeg står frem i dag, så er det ikke for min egen del, men for alle sammen.... Men noen må stå frem og fortelle dette. Og eg håper at han skjønner at vi hadde det sånn alle sammen egentlig.

Alt de vil ha er en unnskyldning fra det offentlige.

For mange av dem de vokste opp sammen med, er det alt for sent.

I gruppen som besto av TOLV tidligere guttehjemsgutter har TO nylig tatt sine egne liv.

Jan Erik:

Vi ble sånn på grunn av systemet som tillot at vi ble sånn...Og den skyldfølelsen og de problemene man har hatt i ettertid, det vil vi gjerne ha en unnskyldning for altså.

Kildeliste: Skriftlige kilder:

Riksarkivet: Korrespondanse mellom Lebensborn-foreningen og forsker/arkivansatt Kåre Olsen ang. forholdene ved barnehjem krigsbarn var på. (Mange barnehjem hadde en blandet gruppe av krigsbarn/andre barn) Omfattende brevveksling som innholdt navn og beskrivelser av barnehjem over hele landet.

Justisdepartementet: Protokoller fra møtene til utvalet for Billighetserstatninger

Ane Sofie Tømmerås: Boken "Billighetserstatning"

Gerd Hagen: Boken "Barnevernets historie – om makt og avmakt i det tjuende århundre"

Årsberetninger fra Bergens Guttehjem Garnes og årsmeldinger om barnevernet i Hordaland

Diverse lover, blant annet Barnevernsloven av 1953

Korrespondanse mellom kommuneadvokat og andre advokater ang. søksmål mot Bergen kommune for omsorgssvikt i barnehjemmene

Odesltingproposisjon nr.12 (1978-1979) om lov om endringer i Barnevernsloven

Avisutklipp fra eldre og nyere eksemplarer av Dagbladet, Bergens Tidende, Budbæreren og diverse lokalaviser

Brev fra Fylkesmannen i Finnmark, Alta kommune og Frikirkens finnmarksmisjon

Barnevernsaker i Byarkivet: Personlige mapper som jeg søkte og fikk innsyn i.

NRKs egne arkiver

Muntlige kilder:

24 tidligere barnehjemsbarn

Tidligere ansatte ved barnehjem

Andre:

Thorleif Eikeland, psykolog og forsker HiB

Arnfinn Løyning, synodeformann Frikirken

Ane Sofie Tømmerås, tidl. Stortingsrepresentant, Ap

Gerd Hagen, forfatter og tidl. Tilsynsfører ved barnehjem

Kirkens Bymisjon, Frelsesarméen

Per Eriksen, redaktør av Budbæreren

Kjersti Ericsson, forsker ved NOVA

Nina Jon: NOVA

Tor Brandacher, Krigsbarnforbundet Lebensborn

Norges Krigsbarnforbund

Randi Hagen Spydevold, advokat

Per Magne Kristiansen, advokat

Asgeir Thomassen, advokat

Arnor Rønningen, advokat

Einar Drægebø, leder av Granskingsutvalget for barnehjemsinst.

Pressemelding: Brennpunkt tirsdag 1. april 2003 "Et godt hjem"

-Det ble skapt en del monstre, det ble skapt en masse tapere. Og de var ofre alle sammen. Det forteller Jan Erik Taule (51) fra Bergen, som er et av flere tidligere barnehjemsbarn du møter i Brennpunkt-dokumentaren "Et godt hjem". Programmet setter søkelyset på hvordan barn ble utsatt for overgrep og omsorgssvikt ved norske barnehjem.

Av Ingrid Langeland Jensen

Jan Erik Taule bodde på Bergens Guttehem fra han var åtte til han var 15 år gammel. Som liten fikk han juling og ble misbrukt seksuelt av de eldre guttene. Og da han ble større, gjorde han selv det samme mot dem som var mindre. Først i voksen alder har han våget å fortelle om hva han opplevde og hva han var med på.

- Det vanskeligste i dag er all den jævelskapen jeg selv gjorde. Det er nok mange som har det sånn. Du visste ikke om noe annet. Etter så mange år på en sånn plass ble du sånn selv.

Til rettssak

Jan Erik Taule er en av i alt tretten tidligere beboere ved Bergens Guttehem som nå forbereder rettssaker mot Bergen kommune.

Etter Barnevernsloven fra 1953 var det kommunene og fylkesmennene som skulle føre tilsyn med alle barnehjemmene i landet. Men det var svært varierende hvordan tilsynet fungerte, og ved noen barnehjem gikk det år mellom hvert tilsynsbesøk.

Jurist og tidligere stortingsrepresentant Ane Sofie Tømmerås mener myndighetene har sviktet barnehjemsbarn tre ganger.

- Det første sviket er at personer som myndighetene har satt til å passe på og hjelpe ungene begår overgrep. Så svik nummer to: At myndigheten ikke utfører de kontrollrutinene de er pålagt å utføre, at de ikke oppdager hva som skjer og at ungene ikke blir trodd når de prøver å fortelle det. Og nå er det tredje sviket i ferd med å komme, gjennom at det legger seg et glemselens slør over det som har skjedd, og at myndighetene ikke trekker det vekk og sørger for å få klarlagt hva som har skjedd, forhindrer at det skjer igjen og gir oppreisning til dem som var utsatt for overgrepene.

Over hele landet

I Bergen er det satt ned et eget granskingsutvalg som undersøker forholdene ved 11 av byens barnehjem fra 1954 til 1980. Men det er slett ikke bare i Bergen barnehjemsbarn har opplevd overgrep og omsorgssvikt. Utvalget for Billighetserstatninger får søknader om erstatninger fra alle kanter av landet. Brennpunkt-redaksjonen har gått gjennom alle søknadene i perioden fra 1993 til og med 2002. I løpet av de ti årene søkte 68 mennesker om erstatning for overgrep og omsorgssvikt på en norsk barnvernstinstitusjon.

Av dem fikk 42 erstatninger, mens 26 fikk avslag på søknadene sine.

Noen får avslag fordi de ikke kan dokumentere at de er blitt utsatt for overgrep. Andre får ikke erstatning fordi de ikke har kommet verre ut enn andre som bodde på barnehjem i samme periode.

Ane Sofie Tømmerås mener alle kommunene burde granske barnehjemmene, slik at det ikke er opp til hver enkelt å føre bevis for noe som skjedde for 30-40 år tilbake i tid.

- Det er viktig overfor de menneskene som har vært utsatt for overgrep, men ikke minst er det viktig for å kunne avverge tilsvarende forhold i dag og i fremtiden. For det kan se ut som om det er noe som har gjort at forholdene ble lagt til rett innenfor barnehjem, slik at folk som er istand til å begå overgrep systematisk har brukt barnehjem til å gjøre det. Hvis det er tilfelle, er det om å gjøre at den type forhold blir avslørt, slik at det ikke kan skje igjen.

Programansvarlig: Ingrid Langeland Jensen

Redaktør: Per Anders Johansen